

Parlamente Hükümet Sistemi Olarak “Westminster Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme

The “Westminster Model” as a Parliamentary System A Study based on a British Example

Sezen KAMA*

ÖZET

Adını, başkent Londra’da bulunan Westminster Sarayı’ndan alan Westminster Modeli, parlamente sistemin doğuşu ve gelişimini ortaya koymaktadır. 8. Yüzyılda anılan topraklarda ortaya çıkan bu yapı, tüm idari kurumları ile birlikte, bir monarşik düzenin demokratikleşme sürecinde meydana gelmiştir.

Bu çalışma, 1215 *Magna Carta Libertatum*, 1295 *Model Parlamento*, *Stuartlar Dönemi*, 1628 İngiliz Haklar Bildirisi, *Hanover Hanedanı*’nın tahta gelişi, 1688 *Muhteşem Devrim* ve 1689 *Haklar Beyannamesi* gibi tarihsel düzlemde oldukça önem arz eden olaylar neticesinde, monarşik olan bir yapının, yasama sisteminde yarattığı farklılıkları ve bunun sonucunda ortaya çıkan parlamente hükümet sistemini, Birleşik Krallık özelinde ve günümüzde oldukça tartışmalı ve değişken hale gelen yapısı ile ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Westminster Sistemi, Parlamente Sistem, Lordlar ve Avam Kamaraları, Brexit Referandumu, İskoç Bağımsızlık Referandumu

ABSTRACT

Westminster Model, coming from the Palace of Westminster in the capital London, reveals the birth and development of parliamen-

* Ar. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, sezenkama@hotmail.com.

tary system. This structure shaped in 8th century in this land has arisen in the process of democratization of a monarchy.

This paper aims to show how a monarchic system has turned into a parliamentary system via discrepancies in legislative power after significant historical events, as 1215 Magna Carta Libertatum, 1295 Model Parliament, The Realm of Stuarts, 1628 Petition of Rights, The Realm of Hannover, 1688 Glorious Revolution and 1689 Bill of Rights. In addition, it tries to explain today's complex and controversial Westminster System by considering United Kingdom's current problems.

Keywords: *Westminster System, Parliamentary System, Houses of Lords and Commons, "Brexit" Referendum, Scottish Independence Referendum.*

I. Giriş

Westminster Modeli, en kısa ve ilk akla gelen tanımı ile bir parlamenter hükümet sistemi olarak nitelenmektedir. Fakat kavram yalnızca bir hükümet sistemi olmaktan öte, kendine özgü geleneksel kurumları ile bir çoğunlukçu sistemi karşılamaktadır.

Bu sistem köklerini Birleşik Krallık monarşisinde bulmaktadır. Buna göre tarihi izleri 8. Yüzyıla kadar götürülebilecek İngiliz Parlamentosu (*Witan ve Moot*), Westminster Modeli'nin en mühim müessesesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kurum, Magna Carta'dan başlayarak günümüze dek devam eden bir dönüşüm sürecinde ve birçok değişkeni de olan biçimiyle varlığını korumaktadır.

Sorumsuz bir devlet başkanı, kabinenin oluşumu ve bakanların sorumluluğu, başbakanlık kurumu ve fesih hakkı gibi temel parlamenter özellikler İngiliz Parlamentosu'nun ilk halini ve dolayısıyla parlamenter hükümet sisteminin temel özelliklerini oluşturmuştur. Ancak Britanya'da ortaya çıkmış bu sistemin zamanla Kanada'dan Pakistan'a dek geniş bir coğrafyaya yayılması neticesinde, temel özellikleri aynı kalmakla beraber ülkeler bazında farklılaşmalar görülmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda Westminster Modeli de hem bir parlamenter sistem, hem de tüm Birleşik Krallık idari kurumlarından oluşan bütünsel bir yapı olarak farklılıkları haizdir. Özellikle "Devlet" yerine, "Kraliyet ve Parlamento"ya daha büyük bir mana yüklenmesi nedeniyle, "Parla-

mento Egemenliği” ve “Güçler Ayrılığı” ilkeleri kendine özgü bir anlam kazanmıştır.

Ayrıca egemenlik kavramında küreselleşme sürecinde görülen değişimin etkisi ile ortaya çıkan AB'ye üyelik, adem-i merkeziyet ve atanmışlar yerine seçilmişlerin demokrasiyi gerçekleştirmedeki öneminin artması sonucu Lordlar Kamarası'nın zayıflaması gibi yeni durumlar da söz konusu sistemin yapısında değişikliklerin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Bu çerçevede çalışmamızda, ilk ortaya çıkış anından günümüze parlamenter rejimin temeli olan parlamento ve başbakanlık, kabine gibi kurumlar ele alınarak parlamenter hükümet sisteminin olmazlarının neler olduğu, bu temel özelliklerden hareketle Westminster Modeli'nin hangi noktalarda farklılaştığı ve günümüzdeki anlamları ile bu yapıdaki temel kurumların nasıl bir sistem yarattığı ele alınacaktır. Ayrıca, küreselleşme neticesinde ortaya çıkan ulusal üstü kurumsallaşma ve demokrasi kavramındaki değişimlerin ülkesel bazda etkilerinden kaçamayan Britanya'da Westminster Modeli'nin şu anki görüntüsü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II. Parlamenter Hükümet Sisteminin Tarihsel Kökeni ve Gelişmesi

Hükümet sistemleri genel olarak ilk planda kuramsal altyapıları belirlenerek uygulamaya konulmamıştır. Parlamenter sistem de kurulduğunda teorik olarak alt yapısı hazırlanmamıştır. Dolayısıyla söz konusu sistem, tarih boyunca monarşi ve tebaa arasındaki uyumsuzlukların süregeldiği Birleşik Krallık'ın¹ kendi tarihsel sürecinde gerçekleşen bazı

¹ Çalışmamızda Birleşik Krallık, Britanya ve İngiltere kavramları kontekst bağlamında genel olarak birbirlerinin muadili olarak kullanılacaktır.

Birleşik Krallık, kısaca Britanya olarak anılan ülke, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'dır ve Kanal Adaları (Channel Islands) ile Man Adası'nı (Isle of Man) kapsamamaktadır. (*The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*).

Anthony Wilfred BRADLEY, Keith D. EWING, *Constitutional and Administrative Law*, Pearson Longman, Ondördüncü Baskı, 2007, Essex, s. 35.

Birleşik Krallık, dört ayrı ülkenin birleşiminden meydana gelmektedir. Bunlar; İngiltere (*England*), Galler (*Wales*), İskoçya (*Scotland*) ve Kuzey İrlanda (*Northern Ireland*)dir.

olayların doğurduğu bir hükümet sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır². Bu nedenle parlamenter hükümet sisteminin anavatanı İngiltere'dir³. Özellikle 1215 tarihli *Magna Carta Libertatum*, 1295 tarihli *Model Parlamento*, 17. Yüzyıldaki *Stuartlar Dönemi* ve 1628 tarihli İngiliz Haklar Bildirisi (Petition of Rights), *Hanover Hanedanı*'nın tahta gelişi, 1688 *Muhteşem Devrim* (Glorious Revolution) ve 1689 *Haklar Beyannamesi* (Bill of Rights) parlamenter rejimin ana hatlarıyla doğumuna neden olan mihenk taşı olaylar olmuşlardır⁴.

Bu bağlamda modern İngiliz Parlamentosu'nun kökleri *Witan* ve *Moot* olarak adlandırılan iki Anglosakson kurum ile 8. ve 11. yüzyıla dek uzanmaktadır. Anglosaksonlar hukukun kaynağı olarak örf ve adetleri görmekteydi. Bu nedenle kralın kanun koyucu olarak geçerliliğini kabul ettirebilmesi, ancak etrafında bulunan ve bilge kişilerden (*Witan*) oluşan "*Witenagemot*" meclisinin rızası ile mümkün olabilmekteydi⁵. Parlamentonun anglosakson kimliğini bütünüyle ortaya koyan bu iki temel taştan *Witan* müessesesi monarkın danışma meclisi gibi görev yapmıştır. *Moot* ise, yerel sorunların ve yargılamaların gerçekleştiği düzenli toplantılar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1066 yılındaki *Norman İstilas*ı sonrasında ise Normanlar, *Anglosakson Krallığı*'nı sona erdirmelerine rağmen *Witenagemot* geleneğini devam ettirdiler ve bu meclise feodal derebeyleri, soylular ve din adamlarını dahil ederek *Magnum Concilium* (Büyük Şura)'u oluşturdular⁶. Ortaya çıktığı dönemde *Magnum Concilium*'un toplantı yapması anlamında kullanılan bir kavram

Mark A. KISHLANSKY, "United Kingdom", *Encyclopedia Britannica*, <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/615557/United-Kingdom>, Erişim Tarihi: 02.06.2016.

² "Birth of the English Parliament", Living Heritage, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/>, Erişim Tarihi: 29.12.2014.

³ Hüseyin Nail KUBALI, *Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler*, Ersan Matbaacılık Koll. Şti., 1965, İstanbul, s. 506; Kemal GÖZLER, "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?", Prof. Dr. Mualla ÖNCEL Armağanı, C. 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2009, s. 366.

⁴ Turan GÜNEŞ, *Parlamenter Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi*, İÜHF Yayını, 1956, İstanbul, s. 30- 31.

⁵ GÖZLER, s. 366.

⁶ İlhan ARSEL, *Anayasa Hukuku- Demokrasi*, Doğu Matbaacılık, 1964, Ankara, s. 91- 93; aktaran: GÖZLER, s. 366.

olarak “*Parlamento*” (*Parliament*) kelimesinin ilk kez kullanılması ise 1230 yılında olmuştur⁷. Sürecin devamında ise *Witan* ile *Moot*, *Model Parlamento*’ya ve ardından *Lordlar Kamarası* ile *Avam Kamarası*’nı içeren günümüz şekline dönüşmüştür⁸.

15 Haziran 1215 tarihinde, baronların Kral Yurtsuz John’a (*John the Lackland*) karşı ayaklanmaları neticesinde monark ve baronlar arasında *Magna Carta Libertatum* (*Büyük Özgürlük Fermanı*) imzalanmıştır⁹. Monarkın yönetiminin hukuktan üstün olamayacağını belirten *Magna Carta*, parlamenter rejimin ortaya çıkışı bakımından ilk önemli tarih olarak kabul edilebilir. *Magna Carta*, monarkın otoritesine meydan okuyan bazı düzenlemeleri haizdir. Adı geçen fermanla vergilerin artırılması hususunda, monarkın baronlara danışması şartı getirilmiştir¹⁰. Özellikle belgenin 61. Maddesi, *Magna Carta*’nın varlığının teminatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre monarkın ilgili belgeyi uygulamasından sorumlu yirmi beş barondan oluşan bir konsey kurulmuştur. Eğer monark belgeye uygun davranmazsa, bu baronlar arzu ettikleri değişiklikler yapılabilecek kalelere, arazilere ve mallara el koyma hakkına sahiptir¹¹. Böylece monark ilk kez kendi mutlak ve sınırsız yetkisinden feragat etmek durumunda kalmıştır. Bu olay, sonradan gelen “*Verginin Kanuniliği*” (vatandaşların temsil yoluyla iradelerini parlamentoya devretmeleri sonucu vergi salınmasına yasama erki tarafından karar verilebilmesi) ilkesinin de temelini oluşturmaktadır¹². Söz konusu bu olay ile İngiltere 13. Yüzyılda, mutlak monarşiden meşruti monarşiye evrilmiştir¹³.

⁷ Bülent Nuri ESEN, *Anayasa Hukuku- Genel Esaslar*, Ayyıldız Matbaası, 1970, s. 494; aktaran: GÖZLER, s. 367- 368.

⁸ "Birth of the English Parliament", Living Heritage, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionof-parliament/originsofparliament/birthofparliament/>, Erişim Tarihi: 29.12.2014.

⁹ GÖZLER, s. 367.

¹⁰ Mehmet AKAD, Bihterin DİNÇKOL, Nihat BULUT, *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, 2015, İstanbul, s. 226.

¹¹ Daron ACEMOGLU & James A. ROBINSON, *Why Nations Fail – The Origins of Power Prosperity and Poverty*, Profile Books, 2013, s. 185.

¹² Bülent YÜCEL, *Parlamenter Hükümet Sisteminin Rasyonelleştirilmesi ve Türkiye Örneği*, Adalet Yayınevi, 2009, Ankara, s. 53.

¹³ KUBALI, s. 506.

Kral Yurtsuz John'un parlamento ve anayasa hukuku tarihine bu önemli katkısının devamında tahta *III. Henry* (1216- 1272) geçmiştir. 1265 yılında İlk Seçilmiş Parlamento'nun ortaya çıkışı ile monarkın gücü biraz daha sınırlandırmaya devam etmiştir¹⁴. 1264'te *Simon de Monfort*'un, *III. Henry*'i yenerek hapsedmesinin ardından *Magnum Concilium*'a her kontluktan iki şövalye ve her şehirden iki temsilci gönderilmesi istenmiştir¹⁵. Dolayısıyla parlamentonun üyeleri, şövalye ve varlıklı aristokratlar gibi soylulardan oluşmaktaydı. Ancak bu parlamentonun önemli özelliği elitlerin temsil edilışinden ziyade, ilk kez birçok farklı çıkarın temsil edildiğı bir kuruluşun ortaya çıkışındır. Bu sebeple parlamentonun çoğunluğu, monarşinin güç tekeline eline alma savaşında monarkın karşısında yer alan bir grup olmuştur¹⁶.

İngiliz anayasal tarihinin en önemli belgesi olarak anılan *Magna Carta*'nın ardından, senyörler ile monark arasındaki anlaşmazlık nihayete ermemiş, aksine daha da derinleşerek devam etmiştir¹⁷. Bu nedenle 1295 tarihinde yasama organı, modern parlamentonun temeli de olan "Model Parlamento" adı altında kalıcı bir hale gelerek, *Kral I. Edward* 'ın İngiliz Parlamentosu olmuştur¹⁸. Bu parlamento ile İngiltere'de kalıcılığa kavuşan parlamento günümüze değin varlığını sürdürmektedir¹⁹. Ardından *Kral III. Edward*'ın (1312- 1377) tahta geçmesi ile ise, halk tabakasından olan kimseler (Avam) parlamentoda daimi hale gelmiştir²⁰. 1381 yılında *Kara Ölüm (Black Death- Veba)* salgınının etkisiyle meydana gelen Çiftçi/ Köylü Ayaklanması (*Peasants' Revolt- Wat Tyler's Rebellion*)²¹ ile siyasi güç, monarktan soylulara dağılmasının yanı sıra, soylulardan halka da yayılım göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla

¹⁴ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 185- 186.

¹⁵ GÖZLER, s. 368.

¹⁶ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 185- 186.

¹⁷ Gencay ŞAYLAN, *Çağdaş Siyasal Sistemler*, TODAİE, 1981, Ankara, s. 38- 39.

¹⁸ "Changes Under Edward I- Birth of English Parliament", Living Heritage, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/overview/edward/>, Erişim Tarihi: 17.06.2016.

¹⁹ GÖZLER, s. 368.

²⁰ Alfred Lawson BROWN, *The Governance of Late Medieval England 1272- 1461*, Edward Arnold, 1989, Londra, s. 67- 69.

²¹ Christopher DYER, *Everyday Life in Medieval England, Hambledon and London*, 2000, s. 214- 218.

tüm bu değişiklikler çoğulcu siyasi kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır²².

Parlamentoda toplantıya katılanlar açısından ruhban sınıfı, 1300'lerin başından itibaren toplantılara katılmayarak kendi ödeyecekleri vergiyi tespit edip monarka ödeme yolunu tercih etmişlerdir²³. Baron ve kont gibi senyörler ise kendileri gibi soyluluk unvanlarına sahip olamayan şehir ve kasaba temsilcileri ile aynı ortamda bulunmak istememişler ve “Üst Meclis” (*Upper Chamber*) ile “Alt Meclis” (*Lower Chamber*)’ın ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. İlk meclis daha sonra “Lordlar Kamarası” (*House of Lords*); ikinci meclis ise “Avam Kamarası” (*House of Commons*) olarak anılmaya başlanmış ve öncelikle tek meclis halinde çalışan İngiliz Parlamentosu, çift meclisli hale gelmiştir²⁴. *Lordlar Kamarası* bakımından monark meclis başkanlığını sürdürmekle beraber, *Avam Kamarası*’nın toplantılarına monarkın katılmaması sebebiyle bu toplantılarda alınan kararları monarka bildiren “Sözcü” (*Speaker*), bu meclisin başkanı haline gelmiştir (1377)²⁵.

Buraya kadar parlamenter serüvende her ne kadar kraliyet ve elitler arasındaki güç savaşında soylular önemli haklar elde etse de, 1455-1485 tarihleri arasında *Lancaster Hanesi* ile *York Hanesi* arasında meydana gelen *Güllerin Savaşı*’nı (*War of Roses*) *Lancaster Hanesi* ve onların kral namzetleri *Henry Tudor* (VII. *Henry*) kazanarak 1485 yılında tahta geçmiştir²⁶. VII. *Henry* ilk olarak aristokrat sınıfını silahsızlandırmış ve merkezin gücünü artırmıştır. Bu eğilim oğlu VIII. *Henry*’nin *Katolik Kilisesi* ile yollarını ayırarak *Anglikan Kilisesi*’ni kurması ile güçlenmiştir. Hem VII. *Henry*, hem de VIII. *Henry* yalnızca merkezi kurumların güçlenmesini sağlamamış; ayrıca daha geniş siyasi temsile ihtiyacı da artırmıştır²⁷. Bu tarihle birlikte 1603 yılına dek devam eden *Tudorlar Dönemi* başlamış ve monark yeniden güç kazanarak mutlakiyetini hâkim kılmış ve böylece yasama organı güçsüzleşerek kazanımlarından taviz vermiştir.

²² ACEMOGLU, ROBINSON, s. 99- 100, 187.

²³ ARSEL, s. 96; aktaran: GÖZLER, s. 369.

²⁴ GÖZLER, s. 369.

²⁵ ARSEL, s. 97; aktaran: GÖZLER, s. 369.

²⁶ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 186.

²⁷ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 186.

1558 yılında VIII. Henry'nin kız kardeşi olan I. Elizabeth'in çocuğu olmaksızın ölmesi neticesinde 1603 yılında Stuart Hanedanı tahta geçmiştir²⁸. Bu dönemde (1603- 1714) özellikle I. James'in parlamento tarafından onaylanmayan vergiler koymaya çalışması ve devamında I. Charles'ın özgürlüklere ciddi müdahalelerde bulunması, yargı bağımsızlığını ortadan kaldırarak süregelen davalara etkide bulunması ve parlamentonun düzenli olarak toplanamayışı nedeniyle monark ile yasama organı arasındaki çatışma yeniden kendini göstermiş ve nihayetinde Kral I. Charles'ın döneminde 1628 tarihli İngiliz Haklar Bildirisi (*Petition of Rights*) ilan edilmiştir²⁹. Bu belge ile sebepsiz hapis cezası yasağı, parlamentonun onayı olmaksızın vergi salınım yasağı, askerlerin barış zamanında vatandaşların evlerinde konumlandırılması yasağı gibi belli bazı özgürlükler getirilmiş ve monarkın müdahalesi yasaklanmıştır³⁰. Ancak bu da yeterli olmamış ve 1642 yılında parlamento ve I. Charles arasında İç Savaş (*Civil War*) vuku bulmuş ve parlamento taraftarlarının galibiyeti ile sonuçlanarak 1649'da I. Charles'ın yargılanması ve idamı ile sonuçlanmıştır³¹.

Söz konusu İngiliz Haklar Bildirisi de iç karışıklıkları önlemeye yetmemiş ve 1688 İhtilali olarak da anılan Muhteşem Devrim (*Glorious Revolution – Bloodless Revolution*) gerçekleşmiştir. Söz konusu tarih ile birlikte artık Britanya'da parlamentonun gücü hissedilmeye başlanmıştır çünkü devrim ile parlamento, Kral II. James'e tahtı bırakarak ülkeyi terketmesine sebep olmuş ve yerine kız kardeşi II. Mary'nin eşi William of Orange'ı, yetkilerini kısıtlayarak, tahta çıkartmıştır³². Muhteşem Devrim'in parlamenter tarihteki önemi, otorite ve karar alma yetkisinin artık monarktan parlamentoya resmen geçişini simgelemesidir çünkü sonrasında parlamento ile William yeni bir anayasa üzerinde anlaşma sağlayarak 1689 tarihinde *Haklar Beyannamesi (Bill of Rights)*'ni

²⁸ John A. WAGNER, Susan Walters SCHMID, *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 1, ABC- CLIO, 2012, s. 1061.

²⁹ John PATTERSON, *The Bill of Rights Politics Religion and the Quest for Justice*, Universe Inc., 2004, s. 21- 22; ACEMOGLU, ROBINSON, s. 188- 189; AKAD, DİNÇKOL, BULUT, s. 228.

³⁰ PATTERSON, s. 23- 24; YÜCEL, s. 54.

³¹ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 189- 190.

³² "Glorious Revolution", *Encyclopedia Britannica*, <http://global.britannica.com/event/Glorious-Revolution>, Erişim Tarihi: 09.06.2016.

kabul etmiştir³³. *Haklar Beyannamesi*, parlamenter hükümet sistemi açısından çok önemli bir niteliği haizdir çünkü bir yandan monarkın gücünü kısıtlayıp öte yandan parlamentonun yetkilerini artırmakta ve parlamentodaki ifade özgürlüğünü koruma altına almaktadır³⁴. *Haklar Beyannamesi* sonrası 1693 yılında ise monark ilk kez, *Avam Kamarası*’ndaki çoğunluk olan *Whigs* kanadından bir hükümet oluşturmuştur³⁵.

İlgili sürecin ardından 18. yüzyılda tahta geçen *Hanover Hanedanı*, *Tudors Hanedanı*’nın aksine genel itibarıyla barışçıl bir süreç arzu etmiş ve bu nedenle kabinede *Avam Kamarası*’ndan da üyelerin bulunabilmesi gerçekleşmiştir. Parlamenter rejimdeki bir diğer önemli kurum olan başbakanlık da, yine tarihsel bir tesadüfün gerçekleşmesiyle, *Hanover Hanedanı* (1714- 1901) döneminde meydana gelmiştir³⁶. *Kral I. George*, İngilizce bilmediği için kabine toplantılarına katılamamış ve kendisine söz konusu toplantılardaki bilgileri aktarması için birine gereksinim duymuştur. Bu sebeple monarkın yerine kabine toplantılarına katılan ve de facto olarak ilk başbakan olan *Robert Walpole* ile İngiliz ve hatta dünya tarihinde ilk kez başbakanlık müessesesi oluşmuştur³⁷. 1784 tarihinde *William Pitt*’in başbakan oluşu ile birlikte, söz konusu kurum artık kabine ile parlamento arasındaki iletişimi sağlayan kabine liderliği görevine evrilmiştir³⁸.

Parlamenter sistemin tarihsel bu girizgâhının devamında *Avam Kamarası* (*House of Commons*) ve *Lordlar Kamarası*’nın (*House of Lords*) birleşiminden oluşan yasama organı gittikçe güçlenmiştir. Bu bağlamda parlamentarizmin klasik unsurları arasında yer alan monarkın siyasi olarak sorumsuzluğu ortaya çıkmış, dolayısıyla yetkileri de olabildiğince azalmıştır. Ayrıca 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde şekillenmiş “*impeachment*” kurumu neticesinde bakanlar, yasama organına karşı sorumlu hale gelmiş ve *Avam Kamarası* tarafından suçlandıklarında *Lordlar*

³³ ACEMOGLU, ROBINSON, s. 191.

³⁴ AKAD, DİNÇKOL, BULUT, s. 228.; YÜCEL, s. 54.

³⁵ Şule ÖZSOY BOYUNSUZ, *Başkanlı Parlamenter Sistem - Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçildiği Parlamenter Hükümet Modeli ve Türkiye İçin Tavsiye Edilebilirliği*, XII Levha Yayıncılık, 2014, İstanbul, s. 10.

³⁶ YÜCEL, s. 55.

³⁷ GÜNEŞ, s. 39.

³⁸ ÖZSOY BOYUNSUZ, s. 11.

Kamarası tarafından yargılanır olmuşlardır³⁹. Devlet başkanının sorumsuz oluşu ve ikinci plana geçişi, kabinenin oluşumu ve parlamentodaki mahiyeti, başbakanlık müessesesi, bakanların sorumlulukları ve fesih hakkı gibi İngiliz tarihinin kendi özelliklerini yansıtan bu unsurlarla parlamenter hükümet şeklinin klasik görünümü de ana hatları itibarıyla ortaya çıkmıştır⁴⁰.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, 13. Yüzyılda mutlak monarşiden meşruti monarşiye evrilen hükümet şekli, 19. Yüzyılda nihai şekil olan parlamenter demokrasiyi oluşturmuştur⁴¹. Bu yüzyılda *Sanayi Devrimi* neticesinde kalabalık nüfuslu şehirler oluşmuş ve toplumsal baskı nedeniyle seçim çevreleri yeniden düzenlenmiş ve 20. yüzyıla genel oy sistemine geçilmesiyle güç dengesi bütünüyle el değiştirmiştir⁴². İlgili yüzyıllarla beraber parlamenter sistem, birçok ülkeye yayılmış ve farklı uygulamaları da beraberinde getirmiştir.

III. Parlamenter Hükümet Sisteminin Genel Unsurları

Ortaya çıkış serüveni yukarıda anlatıldığı gibi olan parlamenter hükümet sistemi, sonraki süreçte farklı ülkelerin kendine özgü koşulları nedeniyle birden fazla çeşide bürünmüştür. Ancak tüm farklı uygulamaların özünde parlamenter sistem bazı temel özellikleri haizdir. Bu bağlamda akla ilk gelen, özellikle yasama ve yürütme arasındaki eşitlik ve ayrılık; ancak bu ayrılığın ılımlı bir biçimde tezahürüdür. Bu yumuşak ayrılık, denge ve güven ilişkisi bağlamında gerçekleşir⁴³. Daha açık bir ifadeyle, yasama ve yürütme erkleri eşittir; ancak bu erkler birbirine müdahale bulunamaz, işbirlikleri söz konusudur. Ayrıca birbirlerinden bağımsız değil, aksine birbirlerine bağımlıdır ve etkileşimleri söz konusudur. Yasama ve yürütme birbirleri ile “fonksiyonel işbirliği” dâhilinde ve “karşılıklı organik tesirler” aracılığıyla çalışmaktadır⁴⁴. Fonksiyonel iş-

³⁹ YÜCEL, s. 55.

⁴⁰ KUBALI, s. 506.

⁴¹ KUBALI, s. 506.

⁴² Kaare STRØM, Wolfgang C. MÜLLER, and Torbjörn BERGMAN, "Parliamentary Democracy: Promise and Problems", Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman (eds.) in *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford, s. 7.

⁴³ YÜCEL, s. 57.

⁴⁴ Erdoğan TEZİÇ, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, 2004, İstanbul, s. 405.

birliği, yasama ve yürütmenin önemli bazı devlet tasarruflarını (kanun, antlaşma veya bütçe gibi.) ortaklaşa yapabilmelerini ifade etmektedir. Karşılıklı organik tesirler ise yasama ve yürütmenin birbirlerini denetlemek için kullandığı kurumları işaret etmektedir⁴⁵. Bazı teorisyenlere göre söz konusu “*karşılıklı bağımlılık*”, var olan tüm parlamenter sistemlerin en temel özelliğidir. Bu durumu özellikle hükümetin görevde kalabilmesi için yasamanın rızası ve yasamanın seçimlerinin yürütme tarafından yenilenebilir olması arasındaki dengeye bağlamaktadırlar⁴⁶. Anılan bu karşılıklı etkileşim sayesinde parlamenter sistem daha dengeli ve tutarlı olmaktadır⁴⁷. Yasama yürütmeyi, yürütmenin oluşumuna katılarak ve yürütmeyi faaliyetlerinde kontrol ederek; gerektiği hallerde yürütmenin cezai ve siyasi sorumluluğunu ortaya koyarak denetlemektedir. Diğer yandan yürütme ise yasama denetimini meclis müzakarelerine katılarak ya da belli şartlar dâhilinde yasama meclisini feshederek ve seçimleri yenileyerek yapmaktadır⁴⁸.

Belirtildiği üzere tarihsel olaylar bağlamında ortaya çıkan bu hükümet sistemi, pratikten teoriye dökülmüştür. Bu nedenle sistemin devinimi günümüzde de oldukça hızlı devam etmektedir. Temelinde erkler ayrılığına dayanan ve bu denli yaşayan bir organizma olan rejim, esas itibarıyla yasama ve yürütmenin kendi aralarındaki ilişkiye ve yürütmenin kendi konumlanmasına göre vücut bulur⁴⁹.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkıldığında, parlamenter hükümet şeklinin klasik unsurları⁵⁰;

1. Bağımsız ve sorumsuz bir devlet başkanının olması
2. Parlamento karşısında sorumlu olan bakanların bulunması (Kişisel sorumluluk ve kolektif sorumluluk)

⁴⁵ KUBALI, s. 509.

⁴⁶ Alfred STEPHAN, Cindy SKACH, "Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism versus Presidentialism", *World Politics*, Vol: 46, No: 1, October 1993, s. 3-4.

⁴⁷ Kaare STRØM, "Parliamentary Democracy and Delegation", Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman (eds.) in *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford, s. 93.

⁴⁸ KUBALI, s. 509.

⁴⁹ YÜCEL, s. 58.

⁵⁰ KUBALI, s. 510- 515.

3. Bir birlik olarak kabinenin varlığı
4. Yürütmenin yasamayı fesih yetkisi

akla gelmektedir.

Tarihsel bir döngüde ortaya çıkmış olan parlamenter sistem, bu özelliğinin de etkisiyle, ülkelerin içyapılarından ayrı düşünülemez. Dolayısıyla parlamenter rejimi izleyen ülkeler miktarınca farklı parlamenter yapı vardır demek çok da yanlış bir ifade olmayacaktır. Temel itibarıyla kabine her ne kadar yasamanın rızası neticesinde görevde kalıyorsa da, ülkelerin siyasi sistemleri, sosyokültürel özellikleri, seçim sistemleri vb. parlamenter yapı üzerinde etkili olmaktadır⁵¹. Bu bağlamda genel özellikleri biraz önce değinildiği biçimde şekillenen sistem, annesi sayılacak topraklardaki uygulamasında ise tarihsel dönüşümle ortaya çıkan farklılıkları haizdir. Şimdi bu özelliklere değinilecektir.

IV. Bir Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak Westminster Modeli

Parlamenter hükümet sisteminin genel özellikleri yukarıda belirtildiği biçimde karşımıza çıkarken, Westminster modelinin farklılık gösterdiği bazı hususlar bulunmaktadır.

İlk etapta Birleşik Krallık, federalist bir yapısı bulunmaması sebebiyle, çoğunlukla üniter devlet olarak değerlendirilmektedir. Fakat bünyesindeki devletler arasında politik ve ekonomik bağlamda anayasal farklılıklar bulunmaktadır. Westminster Parlementsusu'nun yasama yetkisi tüm Birleşik Krallık'ı kapsamına alsa da, ülkede kendi mahkemeleri de bulunan üç ayrı hukuk sistemi mevcuttur. Bunlar sırasıyla; 1) İngiltere ve Galler, 2) İskoçya ve 3) Kuzey İrlanda'dır⁵². Bununla birlikte İngiltere'nin tarihsel sürecinin yansıması neticesi ortaya çıkmış olan siyasal gelenekleri, kendine özgü bir güçler ayrılığı anlayışı doğurmuştur ve ilk görünüm şekliyle parlamento egemenliğine dayanmaktadır. Bu bağlamda Britanya, parlamenter demokrasi olarak bilinen Westminster modeli ile yönetilen anayasal bir krallıktır. Westminster modeli terimi, genel anlamda çoğunlukçu modeli betimlemek amaçlı tercih edilmek-

⁵¹ ÖZSOY BOYUNSUZ, s. 21.

⁵² BRADLEY, EWING, s. 42.

tedir. Bu çalışmada incelendiği üzere ise, daha spesifik olarak İngiliz Parlamentosu ve idari kurumlarını belirtmek için kullanılmıştır⁵³.

İngiliz parlamenter rejimi, Taç (Kraliyet), Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası'ndan oluşmaktadır⁵⁴. Kara Avrupası ülkelerine özgü bir gelenek olan “devlet” kavramına odaklanılması yerine, İngiliz sisteminde “Kraliyet ve Parlamento”ya daha büyük önem atfedilmesi de “Parlamento Egemenliği İlkesi” ile doğrudan ilgilidir⁵⁵.

Bu doğrultuda Westminster modelinde disiplinli parti yapısı söz konusudur. İktidar partisinin lideri, hükümetin de lideri olan başbaktır. Gündemi belirlemede başbakanın liderliğindeki bu hükümet başat role sahiptir. Anayasal yapı, yasamanın üstünlüğüne dayanmaktadır; ancak siyasal yapıyı esas biçimlendiren başbakan ve kabinedir⁵⁶. Ayrıca bu sistemde tek parti hükümetleri mevcuttur. Siyasal yarış, çoğunluk demokrasisine dayanan ve iki güçlü parti arasında mütemadi değişen iktidar ve zıtlık biçiminde şekillenmektedir. Dolayısıyla bu iktidar yarışı ve çekişme siyasal partilerin sistemi kontrol edebilmelerini de sağlamaktadır⁵⁷.

Westminster modelinin niteliklere baktığımızda genel olarak, çoğunluk hükümetinin bulunduğu ve yürütme yetkisinin tek partinin elinde toplandığı görülmektedir. Ayrıca siyasal sisteme kabine hakim bulunmaktadır. Bunun haricinde son yıllarda bir miktar değişime uğrasa da iki partili sistem ile çoğunlukçu ve orantısız bir seçim sistemi mevcuttur. Bu sistemde menfaat gruplarının, birbirinden bağımsız ve rekabetçi biçimde hükümeti etkileme çabalarının mevcuttur. Westminster modelinde göze çarpan başka bir özellik de üniter ve merkezi bir devlet yapısının varlığıdır. Bu devlette yasama yetkisi adeta tek meclisli parlamentoda toplanmıştır. Yazısız anayasa geleneğinden kaynaklı olarak da anayasal esneklik söz konusudur. Bu niteliğin bir diğer sonucu da

⁵³ Arend LIJPHART, *Patterns of Democracy Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press Yale Üniversitesi Yayınları), 2012, Second Edition (İkinci Bası), New Haven & London, s. 9.

⁵⁴ Hülya EŞKİ, "Düzenleyici Kurumlara İngiltere Örneği Üzerinden Bakmak", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 72, Yıl: 2009, s. 68.

⁵⁵ Koray KARASU, "İngiltere", *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Ankara Üniversitesi KAYAUM Yayınları, 2004, Ankara, s. 88.

⁵⁶ ÖZSOY BOYUNSUZ, s. 23- 28.

⁵⁷ ÖZSOY BOYUNSUZ, s. 23- 27- 29.

sistemde anayasa yargısının bulunmayışıdır. Son olarak anılan sistemde yürütmenin kontrolünde olan bir merkez bankası vardır⁵⁸.

Görüldüğü üzere Westminster modelinde hükümet oldukça ön planda ve sınırlandırılmamış şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak 70'li yıllarda ve özellikle Thatcher Dönemi ile günümüze daha yakın bir süreçte Avrupa Birliği entegrasyonu sebebiyle hükümetin sınırlandırılmamış bu yapısı değişime uğramaya başlamıştır. Günümüzde de söz konusu bu değişim devam etmekte ve Westminster modeli farklı ülkelerdeki kendine özgü uygulamalarının dışında İngiltere'de de farklı bir yöne ilerlemektedir⁵⁹. Bu hususa "*Westminster Modeli'nin Dönüşümü*" bölümünde yeniden değinilecektir. Şimdi ise ana hatları ele alınmış olan sistem özelliklerinin daha detaylı incelenmesine geçilecektir.

V. Westminster Modelinin Genel Özellikleri

A. Yürütme Yetkisinin Bir Partide ve Dar Çoğunluk Hükümetlerinde Toplanması

Olağan şartlarda Westminster sisteminde hükümet, parlamento-da çoğunlukta olan parti üyelerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda anılan modelde en güçlü organ hükümet olarak karşımıza çıkmaktadır⁶⁰.

İngiltere'de iki partili sistem bulunmaktadır. Bu nedenle seçimi kazanan parti çok az bir farkla çoğunluğa sahip olur ve geniş bir çoğunluk muhalefet rolü üstlenir. Dolayısıyla tek partili ve dar çoğunluklu hükümet sistemi mevcut olmakta ve koalisyon veya azınlık hükümetlerine nadiren rastlanmaktadır⁶¹. Bir azınlık hükümeti örneği olarak 1974 yılındaki İşçi Partisi hükümetinden söz edilebilir. Savaş sonrası dönemde İşçi Partisi, seçimlerde en çok oyu almış olmasına rağmen parlamentoda sandalyelerin çoğunluğunu elde edememiştir. Devamında ise, kendisine karşı birleşemeyen partilerin desteğini alması neticesinde bir azınlık hükümeti kurabilmiştir. Aynı sene seçimlerin yenilenmesi

⁵⁸ LIJPHART, s. 10- 20.

⁵⁹ Thomas SAALFELD, "The United Kingdom: Still a Single 'Chain of Command'? The Hollowing Out of the 'Westminster Model'", in Kaare STRØM, and Wolfgang C. MÜLLER and Torbjörn BERGMAN (eds.) *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford, s. 620 - 621.

⁶⁰ LIJPHART, s. 10.

⁶¹ LIJPHART, s. 10- 11.

sonucundaysa az bir sandalye farkı ile İşçi Partisi seçimleri kazanmıştır⁶². Fakat bir süre sonra partiden ayrılanlar ve ara seçim yenilgileri nedeniyle yeniden bir azınlık hükümeti haline gelmiştir. Buna çözüm olarak ise, 1977 yılında on üç Liberal Parti temsilcisiyle, yasama önerileri parlamentoya sunulmadan önce kendilerine danışılması şartı ile “*Lab-Lib Pact*” yapıldı. Bu durum, 1979’da İşçi Partisi’nden Başbakan James Callaghan’ın azınlık hükümeti Avam Kamarası’ndan güvenoyu alamayana dek devam etti. Bir koalisyon hükümeti olarak ise, Mayıs 2010’daki seçimlerde en çok oyu almalarına karşın, parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu elde edemeyen Muhafazakâr Parti’nin küçük Liberal Demokrat Parti ile oluşturduğu işbirliği örnek gösterilebilir. Burada Başbakan, Muhafazakâr Parti’nin lideri David Cameron, Başbakan Yardımcısı ise Liberal Demokrat Nick Clegg olmuştur⁶³.

B. Kabinenin Hâkimiyeti

Westminster sistemi, bilindiği üzere parlamenter bir sistemdir. Bu ise, hükümetin parlamentonun güvenine dayanarak çalışması anlamına gelmektedir. Teorik olarak Avam Kamarası, hükümeti oyları ile görevden uzaklaştırabilir. Ancak pratikte durum böyle değildir çünkü hükümet, Avam Kamarası’ndaki çoğunluk partisinden oluşmakta olduğundan zaten parlamentodaki çoğunluk desteğine sahiptir. Daha açık bir ifadeyle hükümet, parlamento karşısında üstün konumdadır. Ancak hükümetin parlamentoya karşı güçlü olabilmesi için dikkat edilmesi gereken husus, parlamentodaki çoğunluk desteğidir. Ayrıca söz konusu çoğunluk partisinin disiplin ve bütünleşme düzeyinin de yüksek olması hükümetin hakimiyeti için önem arz eder⁶⁴.

C. İki Partili Sistem

Westminster sisteminin en karakteristik özelliklerinden birisi de iki büyük partinin mevcudiyetidir. Bu partiler, Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi’dir. Ancak genel kanının aksine, bu demek değildir ki başka partilere yer verilmemektedir. Başka partiler de seçimlere katılarak

⁶² Hasan TUNÇ, Murat ERDOĞAN, “Demokrasilerde Seçim Sisteminin Parti Sistemi Üzerindeki Etkisi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, Ombudsman Akademik Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 4, Aralık- Temmuz 2016, s. 35.

⁶³ TUNÇ, ERDOĞAN, s. 36.

⁶⁴ LIJPHART, s. 12.

Avam Kamarası'nda yer elde edebilirler. Bu nedenle anılan sisteme kimi yazarlarca "İki Buçuk Parti Sistemi" de denmektedir⁶⁵.

Bu sistemde parlamentodaki sandalyelerin büyük çoğunluğu, söz konusu iki büyük parti tarafından elde edilir ve hükümetler hemen her dönem bu iki parti arasında el değiştirir. 1950- 1997 dönemine bakıldığında bu iki partinin aldığı oylar %86'nın altına düşmemiştir. Liberaler bakımından ise durum özellikle 1997- 2010 arasında oyların yaklaşık olarak %20'sine ulaşabilmek biçiminde olsa da, hiçbir zaman Avam Kamarası'nda %10'dan fazla yer elde edememişlerdir⁶⁶. Bu nedenle iki buçuk parti sistemi nitelemesinde buçuk adlandırması genel olarak Liberal Parti'yi temsil etmektedir.

D. Çoğunlukçu ve Gayri-Nispi Seçim Sistemi

Avam Kamarası, Westminster Parlamentosu'nun en önemli kanadıdır, çünkü yasama yetkisinin hemen hemen tamamı Avam Kamarası'na aittir⁶⁷. 2010 Seçimleri sonrasında parlamentoda Avam Kamarası'nın şu anki sayılarına bakılacak olursa; 302 üye Muhafazakâr Parti'den, 256 üye İşçi Partisi'nden, 56 üye Liberal Demokrat Parti'den ve geriye kalan 36 üye çeşitli partilerden veya bağımsız olmak üzere toplamda 650 üye bulunmaktadır⁶⁸.

Anılan üyeler, tek adaylı dar seçim bölgelerinde, çoğunluk yöntemi ile seçilirler. Bu sisteme genel olarak "çizgiyi ilk geçen/ yarışmayı ilk kazanan sistemi" denmektedir. Ancak bu sistem oldukça adaletsiz sonuçlara yol açabilmesi bakımından eleştirilmektedir. Örneğin, 2005 yılındaki seçimlerde İşçi Partisi %35 oy almasına karşın Parlamento'daki 646 üyelikten 355'ini elde etmiştir. Bu bakımdan sistem yapay çoğunluklar yaratmaktadır. Dolayısıyla sistemi gayri-nispi çoğunlukçu demokrasi olarak adlandırmak yerinde olacaktır⁶⁹.

Bu sistem, özellikle buçukuncu parti olarak adlandırılan üçüncü parti açısından negatif sonuçlar doğurabilmektedir. Şu anki konjonk-

⁶⁵ ÖZSOY BOYUNSUZ, s. 31.

⁶⁶ LIJPHART, s. 13- 14.

⁶⁷ LIJPHART, s. 17.

⁶⁸ "Current State of the Parties", <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/mps/current-state-of-the-parties/>, Erişim Tarihi: 10.06.2016.

⁶⁹ LIJPHART, s. 14.

türde, Liberaller ve Liberal Demokratlar özellikle daha dezavantajlı durumdadır; ancak Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi açısından çok daha pozitif bir sonuç doğurması dolayısıyla var olan bu iki büyük parti gayrisi seçim sistemini desteklemektedir⁷⁰.

E. Menfaat Grubu Çoğulculuğu

Westminster sisteminde, daha evvel belirtildiği üzere iktidar, çoğunluğu elinde bulundurmakta ve muhalefet ise iki partili sistemin de etkisiyle iktidara yakın bir oranda temsil edilmektedir. Bu ise, rekabetçi ve çatışmacı bir iktidar- muhalefet ilişkisi doğurmaktadır. Söz konusu ilişki, çoğunlukçu bir model olan Westminster sisteminde var olan çıkar gruplarının ortamına da hâkim olmaktadır. Dolayısıyla çıkar grupları bakımından da hükümet ile koordineli hareket edemeyen, rekabetçi bir çoğulculuk ortaya çıkar. Bu ise, politika oluşturma süreçlerine genel olarak entegre olamayan sendikalar ve yönetimlerin ortaya çıkmasına ve bunların problem çözümünde çatışmacı usuller tercih etmelerine sebep olmaktadır⁷¹.

F. Üniter ve Merkezi Devlet

Birleşik Krallık, yukarıda anıldığı üzere, üniter ve merkezîyetçi devlettir. Her ne kadar yerel yönetimler mevcut ve önemli işlevleri de olsa, federal sistemdeki gibi anayasal bağlamda güvence altına alınmış değillerdir ve merkezi hükümetin oluşturmuş olduğu, finansal olarak merkeze bağlı olan kurumlardır⁷².

Zamanla üniter ve merkezi yapıda bazı istisnalar ortaya çıkmıştır. Öncelikle Kuzey İrlanda'nın, İrlanda Cumhuriyeti'nden bağımsızlığını kazandığı 1921'den, Britanya egemenliğine girdiği 1972 yılına kadarki, kendi parlamentosu ve hükümeti tarafından yönetildiği otonomi döneminden bahsedilebilir. Bunun dışında, İskoçya ve Galler'de 1997 ve İrlanda'nın her iki bölümünde 1998 yıllarında referandumlar yoluyla kendi özerk ve doğrudan seçilen parlamentoların kurulması ile Westminster Sistemi'nde desantralizasyon gerçekleşmiştir. 18 Eylül 2014'te ise, "İskoçya bağımsız bir ülke olmalı mıdır?" sorusu ile vücut bulan "Ba-

⁷⁰ TUNÇ, ERDOĞAN, s. 36.

⁷¹ LIJPHART, s. 15- 16.

⁷² LIJPHART, s. 16- 17.

ğimsızlık Referandumu” yapılmıştır. İskoçya, bu referandum sonucunda % 55.3 ile Birleşik Krallık bünyesinde kalmayı tercih etmiştir⁷³. Söz konusu durum, İskoçya’nın Birleşik Krallık’ın bütünleyici bir parçası olarak kalacağını ve merkeziyetçiliğin yok olmadığını gösteriyor olsa da, Birleşik Krallık hükümetinin İskoç Parlamentosu’na daha fazla özerk yetkiler vererek sistemin gelecekte daha komplike bir yapıya bürüneceği yeni bir sisteme gebe olduğunu göstermektedir. Son olarak, 23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık’ın AB ile geleceğini belirleyen “*Brexit Referandumu*” gerçekleştirilmiştir. Bu referandum ile %51.9 oranında AB’den ayrılma yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Buna karşın İskoçya’nın büyük çoğunluğu kalma yönünde oy kullanmıştır⁷⁴. Bu neticenin yol açtığı olaylar ise “*Westminster Modelinin Dönüşümü*” bölümünde ele alınacaktır.

G. Yasama Gücünün (adeta) Tek Meclisli Parlamentoda Toplanması

Westminster Parlamentosu, daha evvel de belirtildiği üzere iki kanattan oluşmaktadır. Avam Kamarası, halk tarafından seçilen; Lordlar Kamarası ise soy esasına göre atanan üyelerden meydana gelmektedir. Ancak günlük konuşmada parlamento adeta Avam Kamarası ile özdeşleşmiştir. Bu bakımdan denilebilir ki, hemen hemen tek meclislilik söz konusudur. Yasama yetkisi, Lordlar Kamarası’nın kanunların yapılmasını geciktirebilme yetkisi dışında bütünüyle Avam Kamarası’na aittir. Bu bakımdan Westminster sisteminde yasama gücü, tek bir yasama meclisinde toplanmıştır⁷⁵.

H. Anayasal Esneklik

Bilindiği üzere İngiliz sisteminde matbu bir döküman olarak anayasa mevcut değildir. Yerinde bir söylemle, idari kurumların oluşumu, yetkileri, vatandaşların hakları gibi konuları içeren kurallar yazılı ve tek bir metinde toplanmamıştır. Bu konular, birden fazla kanun veya

⁷³ "Scotland votes 'No' to independence", <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides>, Erişim Tarihi: 12.06.2016.

⁷⁴ "Scotland seeks independence again after U.K. 'Brexit' vote", <http://www.nbcnews.com/storyline/brexit-referendum/scotland-could-look-for-independence-again-after-u-k-brexit-vote-n598166>, Erişim Tarihi: 04.08.2016.

⁷⁵ LIJPHART, s. 16- 17- 18.

anayasal metinlerde (1215 *Magna Carta*, 1628 *Petition of Rights*, 1689 *Bill of Rights* gibi.), genel hukuk kurallarında ve örf- adetlerin bünyesinde toplanmıştır. Yazısız olan bu anayasa, Westminster sistemi bakımından önemli bir duruma sebep olur; esnek bir anayasanın mevcut olması hali. Şöyle ki anayasa, adeta bir yasanın değiştirilmesi gibi değiştirilebilmekte, normal çoğunluklar kâfi olmaktadır⁷⁶.

I. Anayasa Yargısının Bulunmaması

Yazılı bir anayasanın olmayışının bir diğer önemli sonucu da mahkemelerin çıkan kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyememesidir. Elbette parlamento teamülen kendini anayasaya bağlı hissetmektedir; ancak hukuken böyle bir zorunluluğu yoktur. Hatta parlamento, anayasayı değiştirme ve yorumlama hususunda egemen otoritedir. Bu durumun başat istisnası olarak ise Avrupa Birliği üyeliği ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne taraf olma dolayısıyla parlamentodan üstün bir egemenliğin tanınması karşımıza çıkmaktadır⁷⁷. Ancak son zamanlarda gerek Avrupa Birliği üyeliğinden⁷⁸, gerekse İHAS mekanizmasından⁷⁹ ayrılmak ihtimalleri, İngiliz kamuoyunda yer alabilmektedir.

⁷⁶ LIJPHART, s. 18.

⁷⁷ LIJPHART, s. 19.

⁷⁸ Başbakan David Cameron, 2015 yılındaki genel seçimlerde çoğunluğu elde ederlerse, 2017 yılında AB'den ayrılıp ayrılmamaya dair bir referandum yapılacağı sözünü vermiştir.

"EU Referendum: In- out choice by end of 2017, Cameron promises", <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/eu-referendum-2017-david-cameron>, Erişim Tarihi: 10.06.2016.

Bu sözüne binayen, tasarlanandan daha önce olacak şekilde, 23 Haziran 2016 tarihinde "Brexit Referandumu" yapılmıştır.

"The Brexit vote reveals a country split down in the middle", <http://www.economist.com/news/britain/21701257-results-paint-picture-angry-country-divided-class-age-and-region-country-divided>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.

⁷⁹ Başbakan David Cameron, özellikle "yabancı suçluları" sınırdışı etmek için gerekirse İHAS sisteminden kopma seçeneğini gündeme getirmiştir.

"Britain may need to withdraw from European Convention on Human Rights, says Cameron", <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/conservative/10342403/Britain-may-need-to-withdraw-from-European-Convention-on-Human-Rights-says-Cameron.html>, Erişim Tarihi: 14.06.2016.

J. Yürütmenin Kontrolünde Olan Merkez Bankası

1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası (*The Bank of England*) bütünüyle hükümetin sahip olduğu bir tüzel kişilik olarak ortaya çıkmaktaydı. Parlamento ve halka karşı ise işlerin yürütümünden sorumludur⁸⁰. Dolayısıyla “Merkez Bankası’nın Bağımsızlığı İlkesi”, bu durum ile örtüşmemektedir. Hatta belirtilmelidir ki, bağımsız olarak faiz belirleme yetkisi dahi Merkez Bankası’na 1997 yılında verilmiştir⁸¹.

VI. Westminster Modelindeki Kurumlar

A. Kraliyet

Birçok gelişmiş liberal cumhuriyette seçilmiş bir cumhurbaşkanı, devletin başı olarak karşımıza çıkmaktadır. Britanya’da ise monark (*kral/kraliçe*) olan ve tarihsel döngü içinde değişime uğrayan bu devlet başkanı, günümüzde yalnızca soya bağlı olma vasfını taşımaz, aynı zamanda birçok AB ülkesinde yer alan bir kurum niteliğini haizdir⁸². Ülkedeki tüm devlete ilişkin işlemler monark adına yapılır. Monarkın (günümüzde *kraliçe*) rolü genellikle sembolik ve resmidir (Parlamento’nun açılış konuşmasını yapmak, yabancı devlet başkanlarını ağırlamak v.b.). Ancak devletin devamı ve istikrarı için temsili ve pratik görevleri de mevcuttur. Söz gelimi bir anayasal monarşi olan Britanya’da monark, yasama, yürütme ve yargının sembolik başıdır⁸³.

Tahtın hâlefîyet hususuna bakıldığında tacın yapılanması, geleneksel bir kural olarak karşımıza çıkan “*babanın ölümünden sonra mirasın en büyük çocuğa devrolması hakkı*” (*primogeniture*) bağlamında şekillenmektedir. Buna göre erkek mirasçı ve onun, cinsiyeti fark etmeksizin, çocukları kadın mirasçıların önüne geçmektedir. Ayrıca söz gelimi monarkın, kendinden sonraki mirasçının erken görev başına gelmesi adına tahttan feragat etmesi halinde, tüm dominyonların parlamen-

⁸⁰ “How we are governed”, <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/governance/default.aspx>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.

⁸¹ LIJPHART, s. 20.

⁸² BRADLEY, EWING, s. 243.

⁸³ Hilaire BARNETT, *Constitutional and Administrative Law*, Cavendish Publishing (Yayıncılık), Fifth Edition (Beşinci Baskı), 2004, London, s. 267.

tolarının bu hususta anlaşmaya varmaları gerekmektedir⁸⁴. Bunun dışında monarkın ölüm ya da daha nadiren tahttan feragat veya anayasal görevlerini yerine getiremeyecek kadar büyük bir hastalık sebebiyle ve mirasçının gerekli yaşa ulaşmamış olduğu durumlarda, Monark Vekilliği Kanunu 1937- 1953'e göre tahtın sorumluluklarını yürütebilmek için yetişkin birinin, halefin yaş küçüklüğü süresince görevlendirilmesi gerekmektedir⁸⁵. Ayrıca monark, ülke dışında olduğu veya geçici biçimde fiziksel veya mental bir hastalığı olduğu durumlarda, yine Monark Vekilliği Kanunu 1937'ye göre, yerine kendi sorumluluklarına sahip olacak bir Devlet Danışmanı (*Counsellors of State*) atayabilmektedir. Buna göre vekil atanmasına ihtiyaç olduğunda, tahtın varisi 18 yaşına varana dek, görevleri vekil devam ettirir⁸⁶.

Monarkın tüm görevleri için kesin bir liste yapılması pratikte pek mümkün görünmemektedir. Birçok resmi iş ve işlem monarkın katılımını, birçok resmi belge monarkın imzasını gerektirmektedir. Westminster anayasal demokrasisi bağlamında monarkın “uyarma, teşvik etme ve danışılma” hakları bulunmaktadır. Monark, mutlak surette tüm devlet işlemlerinden haberdar edilmelidir ve görüşlerini açıklamak konusunda uygun imkânlar sağlanmalıdır⁸⁷. Bununla birlikte monark, başbakan ya da ilgili bakanın tavsiyeleri doğrultusunda davranmaya mecburdur (örneğin, af konusunda içişleri bakanına danışılması gibi)⁸⁸.

Her politik görüşten hükümetlerce saygıdeğer bir konumda addedilen monark, politik farklılıklardan bağımsızdır ve görevini bağımsız biçimde sürdürür. Kraliçe Elizabeth II'nin 1952'de tahtı devralmasından beri 35 yıl Muhafazakâr Parti hükümeti, 19 yıl İşçi Partisi hükümeti ile çalışmıştır. Bu ise kendisine siyasi meselelere dair oldukça önemli bir tecrübe katmıştır. Öte yandan bu durum monarkın hükümet politikalarına ilişkin fikri olmaması ya da bu fikirleri Başbakan ile paylaşa-

⁸⁴ BARNETT, s. 267- 268.

⁸⁵ Regency Act 1937, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents>, Erişim Tarihi: 12.05.2016; Regency Act 1953, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/2-3/1/section/1>, Erişim Tarihi: 13.05.2016.

⁸⁶ Regency Act 1937, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents>, Erişim Tarihi: 12.05.2016

⁸⁷ BARNETT, s. 270.

⁸⁸ BRADLEY, EWING, s. 243- 244.

maması değildir. Ancak monark ile Başbakan arasında gerçekleşen bu konuşmaların mutlak mahremiyeti esastır⁸⁹.

B. Kraliyet ve Hükümet Arasındaki İletişim Kanalları

Westminster sisteminde taht ile hükümet arasındaki iletişim kanallarının ilki *devlet tutanakları*dır. Buna göre monark tüm önemli devlet tutanaklarının birer kopyasını bulundurur. Ayrıca yurtdışındaki büyükelçiler ve Commonwealth Yüksek Komiserleri'nin raporlarının da muhafaza eder. Son olarak tüm kabine tutanakları ve Kabine toplantılarının zabıtları da Kraliçe tarafından alınmaktadır⁹⁰.

İkinci bir iletişim kanalı olarak, *Başbakan'ın Kraliçe'nin haftalık olarak huzuruna bir saatlik kabulü* anılmalıdır. Bu toplantılarda hükümetin gündemine dair meseleler tartışılmakta ve bu hususlara dair Kraliçe'nin fikri alınmaktadır⁹¹.

Anılan iletişim kanallarının idaresi, Kraliçe tarafından atanan ve bu atama ile Kraliyet Danışma Meclisi'nin üyesi olan Kraliçe'nin Özel Sekreteri tarafından yürütülür⁹². Son olarak söz konusu Özel Sekreter herhangi bir siyasi parti mensubu da değildir⁹³.

C. Kraliyet Danışma Meclisi

1066 yılından beri monark, kralın yönetiminin başı ve Büyük Mührün muhafızı olarak şansölye atamaktadır. Bu şansölye, Kral'ın Konseyi'nin (*King's Council- Curia Regis*) daimi üyesidir. Kraliyet Danışma Meclisi, anılan en üst yasama, yürütme ve yargılama organı olan Kral Konseyi'nin devamı niteliğindedir⁹⁴.

Söz konusu Kraliyet Danışma Meclisi, 400'den fazla üyeden oluşmaktadır. Tüm eski ve var olan Kabine üyeleri de Danışma Meclisi'nin üyesidirler. Bu üyelerin ataması, başbakanın tavsiyesi ile monark ta-

⁸⁹ BARNETT, s. 270.

⁹⁰ BARNETT, s. 271.

⁹¹ "Audiences", <https://www.royal.uk/audiences>, Erişim Tarihi: 27.07. 2016.

⁹² "Privy Council members", <https://privycouncil.independent.gov.uk/privy-council/>, Erişim Tarihi: 28.07.2016.

⁹³ BARNETT, s. 270.

⁹⁴ BARNETT, s. 271, 273.

rafından yapılır. Kraliyet Ailesi mensupları, kıdemli yargıçlar, iki başpiskopos, Britanya büyükelçileri, Avam Kamarası'nın Sözcüsü, eski ve var olan muhalefet liderleri, önde gelen Commonwealth sözcüleri ve yargıçlar da bu üyeler arasında olabilmektedir. Kraliyet Danışma Meclisi, kraliçe ile onun istediği herhangi bir yerde toplanabiliyorsa da, ana kural olarak Buckingham Sarayı'nda buluşmaktadır⁹⁵.

Anılan meclisin fonksiyonlarına bakıldığında, *bildiri* ve *emirler* yoluyla işlem yapıldığı görülmektedir. Bildiriler; davet, meclisi tatil etme, parlamentonun dağıtılması ve savaş ile barış ilanı için kullanılır. Emirler ise yasama, yürütme ve yargıya dair olabilir. Kraliyet Danışma Meclisi'nde bilimsel araştırma, üniversiteler ya da yargısal meselelere ilişkin komiteler kurulmaktadır. 1833 tarihli Yargısal Komite Kanunu tarafından kurulan Yargısal Komite ise özellikle ayrı bir önem taşımaktadır. Bu Komite, telefon dinleme, devlet güvenliği, Falkland Adaları'na ilişkin olarak Britanya politikası gibi anayasal önemi olan meseleleri inceleyip raporlar yazabilme yetkisini de haizdir⁹⁶.

D. Başbakan

Lord Morley'nin de belirttiği üzere, başbakan kabinenin temel taşıdır. Tüm kabine üyeleri eşit addedilse de özgün ve istisnai bir konum sahibi olan kabinenin başı başbakan, eşitler arası birincidir (*primus inter pares*)⁹⁷. Zaten birçok kıdemli devlet görevlisinin atanması için de başbakanın rızası gerekmektedir⁹⁸.

Westminster sisteminde başbakanın konumu daha ziyade karakteri ile ilgilidir. Ayrıca, başbakanın gücü en nihayetinde kabine, parti, parlamento ve genel seçimlerdeki desteğe bağlıdır. Seçimler yoluyla olan destek, sınırları belirsiz olan “insanların halet-i ruhiyesi” olarak da adlandırılabilir. Burada üç genel seçimde başarı sağlamış olan Margaret

⁹⁵ Privy Council members”, <https://privycouncil.independent.gov.uk/privy-council/>, Erişim Tarihi: 28.07.2016; “Privy Counsellors”, <https://privycouncil.independent.gov.uk/privy-council/privy-council-members/privy-counsellors/>, Erişim Tarihi: 29.07.2016.

⁹⁶ BARNETT, s. 273- 274.

⁹⁷ “How government works”, <https://www.gov.uk/government/how-government-works>, 25.07.2016.

⁹⁸ BARNETT, s. 294 ve 278.

Thatcher'ın kabinenin oldukça önemli desteğini kaybetmesiyle başarısız oluşu örneği verilebilir⁹⁹.

Başbakanın başka bir sorumluluğu ise, her ne kadar Maliye Bakanı bulunmasına rağmen hazineden sorumlu lord olmasıdır. Ayrıca 1968'den beri kamu hizmetinden sorumlu bakanlık görevini yürütmektedir. Son olarak genel manasıyla bazı durumlarda başbakan başka bakanlıkları ve görevleri de üstlenebilmektedir¹⁰⁰. Örneğin Winston Churchill ayrıca Savunma Bakanlığı da yapmıştır¹⁰¹.

Başbakanın Westminster Parlamentosu çatısı altında hesap verme mecburiyeti de bulunmaktadır. 1960 ile 1999 yılları arasında, başbakanlar soruları salı ve perşembe öğleden sonraları 15 dakikalık periyotlarda almaktaydılar. Günümüzde ise başbakan ve muhalefet lideri arasındaki “münakaşa” (soru- cevap seansı), genel usulü oluşturmaktadır ve bu evrede muhalefet lideri başbakana karşı arka arkaya üç soru sorabilmektedir¹⁰².

Başbakanın değişikliği ise, istifa, ölüm ya da nadiren de olsa ihraç gibi hallerde söz konusu olur. İstifa çok çeşitli hallerde gerçekleşebilir. Buna göre genel seçimlerde yenilgi, hükümetteki anlaşmazlık, partinin desteğini kaybetmek, parlamentodan güvenoyu alamamak, parti liderliğinin değişmesi, hastalık, yaş, ölüm, gönüllü emeklilik veya kabinenin desteğini kaybetme durumlarından herhangi birinde başbakanın görevi sona erer. Değişiklik şekli ne olursa olsun, başbakanı monark atamaktadır. Bu durum kralın (kraliçe) kraliyet imtiyazlarından kaynaklanmakta ve monark istediği kişiyi atayabilmektedir. Ancak teamülen gelişen duruma göre monark, Avam Kamarası'nda çoğunluğa sahip olan partinin liderini atamaktadır¹⁰³. Hatta 2010 yılında herhangi bir parti çoğunluğu elde edemedi; fakat Kraliçe Elizabeth, en çok sandalyeye sahip partinin liderini başbakan olarak atadı¹⁰⁴.

⁹⁹ BARNETT, s. 275.

¹⁰⁰ BARNETT, s. 275.

¹⁰¹ “Past Prime Ministers: Sir Winston Churchill”, <https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers/winston-churchill>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

¹⁰² Ian LOVELAND, *Constitutional Law – Administrative Law and Human Rights – A Critical Introduction*, 6th Ed., Oxford University Press, 2012, s. 143- 144.

¹⁰³ BARNETT, s. 276.

¹⁰⁴ “The Monarch and Parliament”, <http://www.parliament.uk/education/about-you-parliament/mps-lords-monarch/the-monarch-and-parliament/>, Erişim Tarihi:

E. Kabine

Hükümetin çekirdeğini oluşturan kabine, teorik manada hükümetin politikalarını formüle eder, başlatır ve uygular. Britanya’da yazılı bir anayasa mevcut olmadığı için kabinenin çalışma biçimi de tanımlayan ve kontrol eden belirli ve kesin bir kural mevcut değildir. Dolayısıyla farklı hükümet ve farklı karakterdeki başbakanlarla ortaya değişik çalışma sistemlerine sahip kabineler çıkacaktır. Anılan parlamenter hükümetin bir kabine hükümeti mi yoksa bir başbakanlı hükümet mi olduğu da başbakan ve aynı şekilde bakanların gücüne bağlı olacaktır¹⁰⁵.

Kabinede resmi bir hiyerarşi bulunmamaktadır; fakat resmi olmayan bir hiyerarşi söz konusudur. Bu bağlamda kabine üyelerinden özellikle üç tanesi en önemliler olarak karşımıza çıkmaktadırlar; İçişleri Bakanlığı (*Home Secretary*), Dışişleri Bakanlığı (*Foreign Secretary*) ve Maliye Bakanlığı (*Chancellor of the Exchequer*). Bunun dışında belirli bir sayıları bulunmamaktadır. Günümüzde ise yirmi bir kabine üyesini geçmeyecek biçimde bir oluşum söz konusudur. Ayrıca kabine üyelerinin parlamento içinden seçilmesine dair hukuken bağlayıcı bir kural bulunmasa da parlamento dışından seçilmiş bir kabine üyesi görülmemiştir¹⁰⁶.

Kabineye şeklini vermek başbakanın görevidir. Anayasal olarak tüm bakanların atanması monarkın ihtiyarındadır; ancak pratikte bu durum başbakanın kararı ile olmaktadır. Bunun dışında kabinede hangi devlet departmanlarının temsil edileceğine de başbakan karar verir. Fakat teamülen Maliye Bakanlığı, Yabancı ve Commonwealth İlişkilerine dair Bakanlık, İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı gibi departmanlar her daim kabinede yer bulur. Bunun yanı sıra etkinliği sağlayabilmek adına kabine, genel itibarıyla Başbakan tarafından kararlaştırılan “Komiteler Sistemi” ile yürütülmektedir¹⁰⁷.

Kabine üyelerinin görevde kalıp kalmamalarına başbakan karar verir. Eğer bakan başbakanın, kendisinden görevden ayrılmasını ta-

28.07.2016.

¹⁰⁵ BARNETT, *Constitutional and Administrative Law*, Cavendish Publishing (Yayın-cılık), Fifth Edition (Beşinci Baskı), 2004, London, s. 279.

¹⁰⁶ LOVELAND, s. 123.

¹⁰⁷ BARNETT, s. 277 ve 279.

lep etmesine karşın talebini reddederse, başbakan monarktan bakanın azletmesini ister. Buradan da anlaşılacağı üzere başbakan, kabinenin yönetimi üzerinde tam bir hâkimiyete sahiptir. Kabine toplantılarını bekletme veya yürütme yetkileri de ondadır. Genellikle iki haftada bir gerçekleşen bu toplantılarda tartışılacak konulara da başbakan karar vermektedir. Ancak bu demek değildir ki başbakan ile kabine ilişkisinde tek güç noktası başbakandır. Hiçbir başbakanın, kabine ve parti desteği olmaksızın ayakta kalamayacağı da aşîkârdır¹⁰⁸.

F. Bakanların Sorumluluğu (Bakansal Sorumluluk)

Başlangıçta monarşinin doğası gereği monarkın sorumlu olduğu bir devlet sistemi kurmak mümkün görünmemekteydi. Ortaçağa gelindiğinde ise monark tarafından krallık mührünü içeren evrakların uygulanmasından monarkın bakanlarının sorumlu olması geleneği baş göstermeye başlamıştır. “*Kral yanlış yapmaz!*” söylemi ile kendini gösteren “Bakanların Sorumluluğu” ortaya çıkmış ve 1688 Muhteşem Devrim sonrası bakanların sorumluluğu müessesesi kabine sisteminin var olma-ya başlaması ile gelişme göstermiştir¹⁰⁹.

Bakanların sorumluluğu, yürütme ve parlamento arasındaki ilişkide ana rolü üstlenmektedir. Devlet teorisinde hükümet, hem parlamento-ya hem seçmen kitlesine karşı sorumludur. Bakanlar, hükümetin genel yürütümünden sorumludur. Bu sorumluluk hem bireysel hem de kolektif bağlamda ortaya çıkmaktadır. Birbirleri için tamamlayıcı da addedilen bu iki sorumluluk şeklinin birbirlerinden ayrılması da oldukça flu bir alana tekabül eder¹¹⁰. Özellikle 90’lı yıllarda “hesap verebilen hükümet” kavramındaki hesap verilebilirliğin kapsamının belirsiz oluşu nedeniyle, kavramı belirli hale getirebilmek için bazı girişimlerde bulunulmuştur¹¹¹.

Günümüzde, Westminster sisteminde bakanların sorumluluğu müessesesi her ne kadar kesinlik ve değişmezlik özelliği göstermese de ortaya çıkardığı bazı özellikler bulunmaktadır¹¹²;

¹⁰⁸ BARNETT, s. 278- 279.

¹⁰⁹ BRADLEY, EWING, s. 108- 109.

¹¹⁰ BARNETT, s. 289.

¹¹¹ BRADLEY, EWING, s. 107.

¹¹² BRADLEY, EWING, s. 110- 111.

- a. Başbakan ve diğer bakanlar, ulusal işlerin idaresinde, parlamentoya ve özellikle Avam Kamarası'na karşı sorumludurlar.
- b. Başbakan öldüğünde ya da görevinden ayrıldığı- görevinin bittiği dönemlerde, mensubu olduğu parti hala iktidarda olsa bile tüm bakanlıklar yeni başbakanın tasarrufundadır.
- c. Her ne kadar tüm bakanlar kendi bakanlıklarındaki iş ve işlemlerden sorumlu olsalar da, eğer Avam Kamarası mensupları bir bakanı bireysel olarak suçlandırırsa, hükümet onu savunacaktır çünkü bakanların kolektif sorumluluğunun temel anlamı, gözden düşen, yetersiz olan bakanı savunmaktır.
- d. Kabine tarafından verilen tüm kararlar hükümetin tüm üyelerini bağlar. Herhangi bir bakanın farklı fikirde olduğu ihtimalde dahi parlamentodaki toplantıda hükümeti desteklemek adına olumlu oy kullanması beklenmektedir.
- e. Kabine üyeleri arasında farklılıklar bulunsa dahi, bakanlar dışa yönelik olarak tek ses olarak görünmelidir.
- f. Bakanların kolektif sorumluluğu müessesesi, yürütmenin bölünmezliği ilkesini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca aynı kabinde yer alan bakanlıkların, sır tutma prensibinin (*concealment*) varlığı dolayısıyla, bakanlıkların da birbirleri ile hem-fikir olmaları beklenmektedir.
- g. Gereken hallerde kabine, başbakan adına ya da onun vasıtasıyla monark ile iletişime geçmektedir. Ancak bakanların kolektif sorumluluğu prensibinde, kabine tarafından monarka danışmanlık yapıldığı hallerde istisnalar olabilmektedir. Örneğin İçişleri Bakanı'nın monarka af yetkisi hususunda danışmanlık yaptığı hallerde kendi sorumluluğundan söz edilmektedir.

1. Kolektif Sorumluluk

Kabinenin bütün olarak sorumluluğu, hükümetin tümünden parlamentoya karşı hesap verebilirliği ile ilgilidir. Kabinenin her bir üyesi, kesin ve değişmez şekilde bütün olarak sorumludur. Hatta belirtilmeli-

dir ki anılan kollektif sorumluluk, hükümette var olan bakanlardan başlayarak Özel Bakanlık Sekreterleri dâhil herkese uygulanmaktadır¹¹³.

Yukarıda dile getirildiği üzere bu sorumluluk türünde tüm bakanlar, kendileri oturumlarda olumsuz oy kullanmış olsalar dahi bunu açığa çıkarmadan, kabine tarafından alınan tüm kararları kamuoyu önünde desteklemelidir. Eğer bir bakan, herhangi bir kabine kararını açıkça eleştirir ya da katılmak istemezse istifa etmelidir. Bunun yanı sıra şayet hükümet güvenoyu alamazsa, bu noktada da kolektif sorumluluk gereği tüm hükümet görevden çekilir¹¹⁴.

Başbakan 22 kabine bakanını, Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'ndan seçer. Bu aşamadan sonra, haftada dört gün olacak biçimde parlamentodan gelecek soruları yanıtlamakla görevlidirler. Bu nedenle kabine bakanları, başbakan ile birlikte, ortak politikaları belirlemek adına haftalık toplantılar yaparlar. Muhalefet partileri ise kabinenin bu dayanışma ruhunu bozarak aralarındaki çelişkileri ortaya çıkarmaya çalışır¹¹⁵.

2. Bireysel Sorumluluk

Öte yandan bakanların bireysel sorumluluğu, kendi bakanlıkları bünyesinde gerçekleşen tüm işlem ve eylemlerden sorumlu olmalarına ilişkindir. Bunun anlamı, söz gelimi bir yolsuzluk vb. durum olduğunda, ilgili bakanın haberi yoksa dahi, durumdan sorumlu olmasıdır. Eğer bakanlık bünyesinde herhangi bir uygunsuz davranış mevcutsa bakanın istifa etmesi beklenir¹¹⁶.

Bu ilke, hem seçilen hükümetin hesap verilebilirliği açısından, hem de bakanların bünyelerindeki bakanlıklarla yakın ilişki kurmalarını sağlaması açısından önem arz etmektedir. Kural her ne kadar bir anayasal gelenek olsa da, uygulanması açısından zorlayıcı bir kural bulunmamaktadır.

¹¹³ BARNETT, s. 289.

¹¹⁴ BRADLEY, EWING, s. 111.

¹¹⁵ Eric PETERSEN, "Congress: A Brief Comparison of the British House of Commons and the U.S. House of Representatives", Congressional Research Service Report for Congress, 2005, s. 3- 15.

¹¹⁶ LOVELAND, s. 278- 280.

G. Parlamento

1. Avam Kamarası

1270 yılında içerisinde aristokratların yanı sıra sıradan halk tabakasından olan kimseleri de barındıran çeşitli ulusal meclisler, siyasi meselelerin çözümüne yardımcı olmak için monarkın otoritesi altında toplanmaya başlamışlardır. Halktan gelen bu üyeler her kontluk ve kasabanın temsilcilerinden oluşmaktadır¹¹⁷.

İngiliz Avam Kamarası, 14. yüzyılda oluşmaya başlamış; 1707 yılında İskoçya ile siyasi birleşme sonucu Birleşik Krallık Avam Kamarası halini almış ve 19. yüzyılda İrlanda'nın durumunun netleşmesi ile son şekline bürünmüştür¹¹⁸.

İlk başlarda avamlar yasamaya ilişkin özellikle iki tür belirgin görev yürütmekteydi. Bunlardan ilki kendi varlık sebebi olan, elit olmayanların lordlara ve taca karşı çıkarlarını gözetmekti. Avamların ikinci görevi ise, yerel çıkarları ulusal düzeyde temsil etmektir. Bu doğrultuda seçilen yerel temsilciler kendi bölgelerinin adeta avukatları olarak görülmekteydiler¹¹⁹.

Günümüzde Avam Kamarası, “Çizgiyi İlk Geçen/ Yanış İlk Kazanan İlkesi” bağlamında, dar bölgelerden seçilen 650 üyeden oluşur¹²⁰. Seçilen bu parlamenterler, Westminster çatısı altında kendi partilerini desteklemeye hukuken zorunlu değillerdir. Bu gönüllülük usulünden kaynaklı olarak Westminster Sistemi’nde Avam Kamarası’ndaki büyük partiler bakımından çok yönlü bir kontrol sistemi olan “Whipping Sistemi- Kamçı Sistemi” getirilmiştir. Bu sisteme göre her partide çeşitli parlamenterler “whip” olarak görevlendirilmekte ve bu kişiler partideki parlamenterlerin partinin objektifleri doğrultusunda davranıp davranmadıklarını kontrol eden; bu doğrultuda davranmaya ikna ya da tehdit eden “parti menejerleri” gibi davranmaktadır¹²¹.

¹¹⁷ LOVELAND, s. 119.

¹¹⁸ "House of Commons", <http://www.parliament.uk/business/commons/>, Erişim Tarihi: 08.07.2016.

¹¹⁹ LOVELAND, s. 119- 120.

¹²⁰ "House of Commons", <http://www.parliament.uk/business/commons/>, Erişim Tarihi: 08.07.2016.

¹²¹ LOVELAND, s. 122.

Hükümet öncelikli olarak Avam Kamarası'na karşı sorumludur ve başbakan çoğunluğun desteğini alabildiği ölçüde görevi başında kalabilir. Monark, genel itibarıyla Avam Kamarası'nda çoğunluğu elde eden partinin liderini başbakan olarak atamaktadır. Ayrıca başbakan 1963'ten beri teamülen Lordlar Kamarası değil, Avam Kamarası mensubudur¹²².

Modern Avam Kamarası'na ilişkin olarak, nadiren bir kanun yapan organ olarak karşımıza çıktığı söylenmektedir. Bununla kastedilen, bir kanunun içeriğine tam anlamıyla kabinede karar verildiğidir. Buna göre, hükümetler yürütülecek politikalara öncelikle karar vermekte, devamında ise Avam Kamarası'nda yer alan parti üyeleri, tasarılar da herhangi bir değişiklik yapmaksızın, kabinenin arzusu doğrultusunda desteklerini vermektedirler. Avam Kamarası'nın rolü, en kısa biçimiyle “*yasamadan ziyade meşrulaştırma*” olarak özetlenebilir¹²³. Dolayısıyla Avam Kamarası'nın kanun yapım sürecindeki etkisi için, tasarıları reddedebilme ve tasarılar da değişiklik yapma güçleri bulunduğu takdirde anlamlı olacaktır denilebilir.

2. Lordlar Kamarası

Kökeni “*Büyük Konsey*”e (*Great Council*) götürülebilen Lordlar Kamarası, modern biçimine 15. Yüzyılda ulaşmıştır. Buna karşın 17. Yüzyılda dahi demokratik hale gelememiş, yalnızca kilise mensubu bazı görevliler ve toprak sahipliğine dayanan bir aristokrasinin dahil olduğu bir kamara şekline bürünmüştür¹²⁴. 1688 yılındaki Muhteşem Devrim'e kadar lordlar, İngiliz anayasasının temel unsuru olarak görülmekteyken, devrim sonrası parlamentonun üstünlüğünün gelmesiyle, yasama sürecindeki güçleri bakımından avamlar ile eşit olarak değerlendirilmeye başlamışlardır¹²⁵. Bu bağlamda 19. Yüzyılın sonlarına kadar kabineye

¹²² "House of Commons", <http://www.parliament.uk/business/commons/>, Erişim Tarihi: 08.06.2016.

¹²³ LOVELAND, s. 129, 133.

¹²⁴ Ancak belirtilmelidir ki ilgili dönemde Avam Kamarası da demokratik olmaktan uzaktır. Şöyle ki, Avam Kamarası'nın üyeleri de oldukça küçük bir nüfus içerisinde yalnızca erkek arasından seçilmekteydi. LOVELAND, s. 156-157.

¹²⁵ LOVELAND, s. 156.

katılım bakımından lordlar ve avamlar eşit sayıdaydı. 20. Yüzyılla beraber de başbakanın avamlar arasından seçilmesi geleneği başlamıştır¹²⁶.

İlk biçimi ile Lordlar Kamarası, kilise ve toprak malikliğine dayalı bir aristokrasiden oluşmaktaydı¹²⁷. Şu anda ise, Avam Kamarası üyelerinin seçilmesi usulünden farklı olarak Lordlar Kamarası'na mensup birçok yeni üye genelde atanma yolu görev alırlar. Başbakanın tavsiyesi üzerine monark tarafından (şu anda Kraliçe) atanmaktadırlar. Ayrıca bağımsız bir organ olan “*Lordlar Kamarası Atama Komitesi*” (*House of Lords Appointments Commission*) tarafından atananlar da bulunmaktadır¹²⁸. Bir de soya dayalı olarak Lordlar Kamarası üyesi olunmaktadır¹²⁹.

1958 yılında “Soya Dayalı Olmayan Lordluk Kanunu” ile yeni bir tür lordluk tahsis edilmiştir. Buna göre anılan lordlar, monark tarafından başbakana tavsiye vermek üzere atanmaktadır ve görev süreleri kendi yaşam süreleri ile sınırlıdır; dolayısıyla kendilerinden sonra aile üyelerine devredilemez.¹²⁹ Lordlar Kamarası'ndaki bu değişiklikten sonraki süreçte hükümet tarafından 1969 ile 1999 yılları arasında Üst Meclis'te değişikliğe yönelik herhangi bir kanuni düzenleme önerilmemiş olsa dahi, lordların konumları tartışılmaya devam etmiştir. 1999 yılında ise, Lordlar Kamarası'na dair o zamana kadar gerçekleşmiş en önemli kanuni düzenleme yapılmıştır. 1999 Lordlar Kamarası Kanunu'na göre, soya bağlı lordluk müessesesinin tamamıyla yürürlükten kaldırılması için gereken ilk adım atılmış, 1330 olan üye sayısı 669'a çekilmiş ve yalnızca geçici süreliğine 92 adet soya dayalı olan Lordlar Kamarası'na atanmış lordun görevleri devam etmiştir.¹³⁰ 2005 yılında ise Lordlar Kamarası'na ilişkin bir diğer önemli adım atılarak

¹²⁶ “How members are appointed”, <http://www.parliament.uk/business/lords/whos-in-the-house-of-lords/members-and-their-roles/how-members-are-appointed/>, Erişim Tarihi: 22.06.2016.

¹²⁷ LOVELAND, s. 157.

¹²⁸ “How members are appointed”, <http://www.parliament.uk/business/lords/whos-in-the-house-of-lords/members-and-their-roles/how-members-are-appointed/>, Erişim Tarihi: 22.06.2016.

¹²⁹ LOVELAND, s. 168.

¹³⁰ “House of Lords Reform”, <http://www.parliament.uk/about/livingheritage/evolutionofparliament/houseoflords/house-of-lords-reform/from-the-collections/from-the-parliamentary-collections-lords-reform/lords-reform-1963-1999/house-of-lordsact1999/>, Erişim Tarihi: 11.07.2016.

Anayasal Reform Kanunu ile Üst Meclis'in yargısal rolü elinden alınmış, Ekim 2009'dan itibaren görev yapmak üzere bağımsız bir Yüksek Mahkeme kurulmuştur¹³¹. Bu tarihe kadar Britanya hukuk sisteminde Lordlar Kamarası, hukukçu lordlar aracılığıyla en yüksek yargı organı vazifesi görmekteydi¹³².

Lordlar Kamarası'nın günümüzdeki rolüne bakılacak olursa, kanunların yapım sürecinde bünyesinde yer alan birçok uzmanın da sayesinde kanun tasarı ve tekliflerini öneren, gözden geçiren bir mercii konumuna gelmiştir. Bunun dışında zamanla gerek kadın ve erkek sayısı, gerekse etnik ve dinsel azınlıklar bakımından büyük bir çeşitliliği barındıran Lordlar Kamarası, 2014 ve 2015 yıllarında yapılan yeni kanunlarla birlikte üyelerine emeklilik ve istifa hakkını tanımış ve ayrıca bünyesindeki üyelerin görevini askıya alma ya da üyelikten ihraç haklarını elde etmiştir¹³³.

VII. Westminster Modeli'nin Dönüşümü

Westminster sistemi, her ne kadar parlamenter sistemin doğuşu olsa da yıllar içerisinde zamana ve koşullara adapte olabilmek kaygısıyla dönüşüme uğramıştır. Lordlar Kamarası'nın zayıflaması, adem-i merkeziyet ve AB'ye üyelik neticesinde egemenlik yetkisinin sınırlandırılması gibi ana olaylar sistemi farklılaştırmıştır¹³⁴.

Öncelikle Lordlar Kamarası'nın gücünün gün geçtikçe zayıfladığı söylenebilecektir. Mayıs 1997'de Tony Blair liderliğindeki İşçi Partisi büyük bir başarı ile yönetime gelmiştir. Söz konusu partinin manifestosundaki önemli bir vaat de, Lordlar Kamarası'ndaki soya dayalı üyeliğin sonlandırılması idi. Her ne kadar Muhafazakâr Parti'nin karşılıklı

¹³¹ "Key Dates- House of Lords Reform", <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/houseoflords/house-of-lords-reform/keydates/>, Erişim Tarihi: 13.07.2016.

¹³² "House of Lords", <http://www.parliament.uk/business/lords/>, Erişim Tarihi: 08.06.2016.

¹³³ "Contemporary Context- House of Lords Reform", <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/houseoflords/house-of-lords-reform/contemporarycontext/>, Erişim Tarihi: 13.07.2016.

¹³⁴ "The Development of Westminster System", http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Senate/Research_and_Education/hamer/chap02, Erişim Tarihi: 25.05.2016.

pazarlıkları sonucu bir miktar kesintiler olsa da, söz konusu üyelik sayısı 758'den 92'ye indirilerek yasalaşmıştır¹³⁵. 2000 yılına gelindiğinde, Lordlar Kamarası Bağımsız Atama Komisyonu, üyelik teklifi ve kabulü amacı ile kurulmuştur ve devamındaki yıl, Kraliçe 15 adet parti dışı üye seçilmesi isteğini ortaya koymuştur¹³⁶. Ardından Lordlar Kamarası Reform Kanun Teklifine dair Birleşik Komite 2012 yılında büyük bir adım atar ve raporunda %80 üyenin seçim yolu ile %20 üyenin ise atama yolu ile kabul edilmesini tavsiye eder ve 27 Haziran 2012'de Lordlar Kamarası Reform Kanun Teklifi, Avam Kamarası'na sunulur¹³⁷. Fakat 3 Eylül 2012'de anılan kanun teklifinin geri çekildiği Başbakan Yardımcısı tarafından ilan edilir¹³⁸. Ancak 14 Mayıs 2014'te Lordlar Kamarası Reform Kanunu, kraliyet onayı ile yürürlüğe girer. Bu kanun ile Lordlar Kamarası'nda görevden çekilme prensibi ve belli hallerde üyelikten ihraça ilişkin hükümler yürürlüğe girer¹³⁹.

1997 yılı ile birlikte ise, İskoçya ve Galler'de; 1998 yılında İrlanda'nın her iki bölümünde referandumlar yapılarak Galler, Kuzey İrlanda ve İskoçya parlamentoları kurulması ile Westminster Sistemi'nde desantralizasyon hareketi başlamıştır. Bu durum ile Westminster Parlamentosu'nun bazı yetkilerinin¹⁴⁰ Cardiff, Belfast ve Edin-

¹³⁵ "The Development of Westminster System", http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Senate/Research_and_Education/hamer/chap02, Erişim Tarihi: 25.05.2016.

¹³⁶ "House of Lords Reform", <http://www.parliament.uk/business/lords/lords-history/lords-reform/>, 26.05.2016.

¹³⁷ "House of Lords Reform Bill 2012-13", <http://services.parliament.uk/bills/2012-13/houseoflordsreform.html>, 26.05.2016.

¹³⁸ "House of Lords Reform", <http://www.parliament.uk/business/lords/lords-history/lords-reform/>, 26.05.2016.

¹³⁹ "House of Lords Reform", <http://www.parliament.uk/business/lords/lords-history/lords-reform/>, 26.05.2016.

¹⁴⁰ Devredilen ana yetkiler; **Galler:** Tarım- Ormancılık- Balıkçılık, Eğitim, Çevre, Sağlık- Sosyal Yardım, Konut, Yerel Yönetim, İtfaiye- Kurtarma Servisleri, Tren Yolları ve Ulaşım, Ekonomik Kalkınma. **Kuzey İrlanda:** Tarım, Eğitim, Çevre, Sağlık, Teşebbüsçülük- Ticaret- Yatırım, Sosyal Servisler, Adalet- Polis Hizmetleri. **İskoçya:** Tarım- Ormancılık- Balıkçılık, Eğitim, Çevre, Sağlık, Konut, Adalet- Polis Hizmetleri- Mahkemeler (Belirtilmelidir ki, İskoçya en başından beri kendi yargı sistemine sahipti.), Yerel Yönetim, İtfaiye Servisi, Ekonomik Kalkınma, Bazı Ulaşım Hizmetleri.

burgh'daki Galler, Kuzey İrlanda ve İskoçya parlamentolarına devri gerçekleşmiştir¹⁴¹. Bununla her ne kadar Birleşik Krallık'ın dağılması gerçekleşmemiş olsa da, idari sistem ve yazılı hukuk yapmak karmaşık bir hale gelmiştir. Ayrıca Avrupa ile olan entegrasyon sürecinde yeni güç odaklarının da sahneye çıkmasına neden olmuştur¹⁴². 2012 yılında ise İskoçya Kanunu, kraliyet onayını alarak Birleşik Krallık Parlamentosu'ndan geçer. Bu kanun ile İskoçya Parlamentosu'na, kanun yapılabilecek konuların kapsamının genişletilmesi ya da gelir vergisinin oranının artırılması gibi yetkiler verilmiştir¹⁴³. 18 Eylül 2014'te İskoçya'nın bağımsız olup olmamasının oylandığı referandum ise bu süreçteki en önemli gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Anılan referandumda bağımsızlık yönünde olan oylar fazla çıkmıştır. Durumun kritik önemi nedeniyle, referandumun gerçekleşmesinden üç gün önce, İngiltere'nin en büyük üç partisi (*Muhafazakâr Parti*, *İşçi Partisi* ve *Liberal Demokrat Parti*), İskoçya Parlamentosu için "genişletilmiş yeni yetkiler" verilmesi gereğini dile getirmeye başlamıştır¹⁴⁴. Referandum sonrasında ise Başbakan David Cameron, başta vergi, harcamalar ve refah hususları olmak üzere daha fazla güç devrinin gerçekleşeceğini ve bunları içeren İskoçya Kanun taslağının ortaya çıkış tarihinin 25 Ocak 2015 olacağını belirtmiştir¹⁴⁵.

"Devolution: A Beginner's Guide", http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/first_time_voter/8589835.stm, Erişim Tarihi: 20.07.2016.

¹⁴¹ "Devolution: A Beginner's Guide", http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/first_time_voter/8589835.stm, Erişim Tarihi: 20.07. 2016.

"The Development of Westminster System", http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Senate/Research_and_Education/hamer/chap02, Erişim Tarihi: 25.05.2016.

¹⁴² BRADLEY, EWING, s. 136.

¹⁴³ "The Scottish Parliament- Past and Present", http://www.scottish.parliament.uk/EducationandCommunityPartnershipsresources/TimelineEnglishSept_2013.pdf, 27.05.2016.

¹⁴⁴ "What now for 'the vow'?", <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-29443603>, Erişim Tarihi: 28.05.2016.

¹⁴⁵ "Scotland votes 'No': What happens now?", <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-29252899>, Erişim Tarihi: 28.05.2016; "Scottish Referendum: Party Leaders Back Timetable for Devolution", <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11085288/Scottish-referendum-party-leaders-back-timetable-for-devolution.html>, Erişim Tarihi: 28.05.2016.

Söz konusu adem-i merkeziyet (desantralizasyon) sürecini yakından ilgilendiren bir diğer gelişme ise, Westminster sisteminde mühim değişikliklere yol açan bir diğer husus olan Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık ilişkileridir. Bilindiği üzere, Avrupa Birliği'ne üye olunması ile, hukuki bir çatışma durumunda AB hukuku iç hukuktan üstün olabilmektedir. Bu ise, geleneksel Britanya egemenlik sistemi ile çelişmektedir. Westminster Parlementosu'nun önerilen AB hukuki metinleri ve politikaları üzerinde bir yetkisi bulunmamaktadır. Birleşik Krallık'ın egemenlik yetkisinin birçok bakımdan sınırlandığı AB sistemi, iç gündemde de oldukça tartışmalıdır. Hatta 7 Mayıs 2015 Birleşik Krallık genel seçimleri öncesi iktidarda olan ve seçimlerde yine çoğunluğu elde eden Muhafazakâr Parti'nin seçim vaatlerinden biri, AB ile ilişkilerin akıbetinin belirlenmesini sağlayacak, 31 Aralık 2017'den önce gerçekleşecek bir referandum sözü olmuştur¹⁴⁶. Aslında Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına yönelik bu tarz talepler ilk olarak, 1973'te AB'nin çekirdeği de teşkil eden Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) katılması ile ortaya çıkmaya başlamıştır. Birleşik Krallık'ın AB ile geleceğini ise doğrudan belirleyen ve Muhafazakâr Parti tarafından sözü verilen referandum ise ("*Brexit*") 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu referandum ile %51.9 oranında AB'den ayrılma yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu sonuç her ne kadar bağlayıcılık taşımasa da¹⁴⁷ Westminster sistemine ilişkin olarak potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilebilecektir. Şöyle ki, oylamanın dağılımına bakıldığında İngiltere ve Galler'de ayrılma yönündeki oyların oranı fazla iken, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın büyük çoğunluğu kalma yönünde oy kullanmıştır. Referandumdan sonra İskoçya Birinci Bakanı olan Nicola Sturgeon, İskoçya'nın geleceğini AB'den ayrı düşünmediğini ve oylama sonucunun İskoçya için güçlü ve kesin biçimde AB'de kalmak olarak yorumlanması gerektiğini dile getirmiştir¹⁴⁸. Bu bağlamda 24 Haziran 2016'da

¹⁴⁶ European Union Referendum Bill, http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2015-2016/0002/cbill_2015-20160002_en_2.htm#pb1-11g5, Erişim Tarihi: 01.06.2016.

¹⁴⁷ "Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU", <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>, Erişim Tarihi: 02.08.2016.

¹⁴⁸ Robert HAZELL, Alan RENWICK, "Brexit: Its Consequences for Devolution and the Union", UCL Constitution Unit Briefing Paper, The Constitution Unit, 19 Mayıs 2016, s. 4, <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research/europe/briefing-papers/briefing-paper-3>, Erişim Tarihi: 02.08.2016.

bazı yetkililer İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılmasını oylamak için ikinci bir referandum yapılacağını duyurmuştur¹⁴⁹.

Bu gelişmeler sonrası görülmektedir ki Brexit, hem Birleşik Krallık bünyesindeki ülkelerin, hem de AB ile ilişkilerin geleceği açısından uzun soluklu neticelere gebe dir. Bu değişiklikler yalnızca Westminster sisteminde farklılıklar yaratacak olmayıp aynı zamanda mali birçok farklılaşmayı da beraberinde getirme ihtimalini taşımaktadır. İlâveten Birleşik Krallık bünyesindeki ülkelerin de AB ile birebir münasebetleri gelişecek ve bu doğrultuda ülkeler, Birleşik Krallık'tan ortak pazarda kalınması ve AB bünyesinde serbest dolaşım hakkının devam etmesi gibi isteklerde bulunacaktır¹⁵⁰. Hatta muhtemeldir ki bu ülkeler, AB'nin dışında kalsalar dahi, AB ile ilişkilerini devam ettirmek için yeni yollar bulmaya çalışacaklardır. Örneğin, 1982 yılında Danimarka'da yapılan bir referandum sonucunda AB üyesi Danimarka'ya bağlı olan Greenland AB'den ayrılmıştır.

VIII. Sonuç

Köklerini İngiliz monarşisinde bulan parlamenter hükümet sistemi, 1215 *Magna Carta Libertatum*, 1295 *Model Parlamento*, 1628 İngiliz Haklar Bildirisi (Petition of Rights), 1688 *Muhteşem Devrim* (*Glorious Revolution*) ve 1689 *Haklar Beyannamesi* (*Bill of Rights*) gibi temel olaylar sonucunda ana hatlarına kavuşmuştur.

Westminster Modeli, tarihsel örüntüde parlamenter hükümet sistemini ortaya çıkarmış olsa da, zamanla sistemin girdileri farklılaştığı için modelin de değişimi söz konusu olmuştur. Değişen bu haliyle Westminster Sistemi, yürütme yetkisinin bir partide ve dar çoğunluk hükümetlerinde toplandığı, dolayısıyla kabinenin hâkim durumda olduğu, temel olarak iki partili bir yapıyı doğuran çoğunlukçu ve gayrinispi bir seçim sistemi ve anayasal esnekliğe sahip, merkezi ve üniter bir devlet yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca anılan modeldeki

"Scots' backing for remain raises threat of union's demise", https://next.ft.com/content/06a90f8c-39c0-11e6-a780-b48ed7b6126f?ftcamp=published_links%2Frss%2Fhome_asia%2Ffeed%2F%2Fproduct, Erişim Tarihi: 18.07.2016.

¹⁴⁹ "Scotland seeks independence again after U.K. 'Brexit' vote", <http://www.nbcnews.com/storyline/brexit-referendum/scotland-could-look-for-independence-again-after-u-k-brexit-vote-n598166>, Erişim Tarihi: 04.08.2016.

¹⁵⁰ HAZELL, RENWICK, s. 5.

Kraliyet, Kraliyet Danışma Meclisi, başbakanlık, kabine ve parlamento oluşturan Avam ve Lordlar Kamarası gibi kurumlar ve bunların aralarındaki ilişkiler neticesinde fazlasıyla kendine özgü bir yapıya kavuşmuştur.

Günümüzde ise küreselleşme ile dönüşüme uğrayan egemenlik kavramının da bir yansıması olarak görülen tartışmalı AB üyeliği, adem-i merkeziyet hareketi ve seçilmişlerin iktidarı neticesinde Lordlar Kamarası v.b. monarşik kurumların popülerliğini yitirmesi gibi meseleler, Westminster Sistemi'nde önemli bir farklılaşmaya sebep olmaktadır. Özellikle İskoçya'nın "*Bağımsızlık Referandumu*" (18 Eylül 2014) ve AB üyeliğinden ayrılıp ayrılmamaya ilişkin "*Brexit Referandumu*" (23 Haziran 2016) sonrasında sistemin canlı oluşu hasebiyle dönüşüm süreci daha da hareketlenmiştir. Bu ise, geleceği belirsiz bir Westminster Modeli'ne evrimi işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- ACEMOGLU, Daron, James A. ROBINSON, *Why Nations Fail – The Origins of Power Prosperity and Poverty*, Profile Books, 2013, Londra.
- AKAD, Mehmet, DİNÇKOL, Bihterin, BULUT, Nihat, *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınevi, İstanbul, 2015.
- ARSEL, İlhan, *Anayasa Hukuku- Demokrasi*, Doğu Matbaacılık, 1964, Ankara.
- BARNETT, Hilaire, *Constitutional and Administrative Law*, Cavendish Publishing (Yayıncılık), Fifth Edition (Beşinci Baskı), 2004, London.
- BRADLEY, Anthony Wilfred, Keith D. EWING, *Constitutional and Administrative Law*, Pearson Longman, Ondördüncü Baskı, 2007, Essex.
- BROWN, Alfred Lawson, *The Governance of Late Medieval England 1272- 1461*, Edward Arnold, 1989, Londra.
- DYER, Christopher, *Everyday Life in Medieval England*, Hambledon and London, 2000, Londra.
- ESEN, Bülent Nuri, *Anayasa Hukuku- Genel Esaslar*, Ayyıldız Matbaası, 1970, Ankara.
- EŞKİ, Hülya, “Düzenleyici Kurumlara İngiltere Örneği Üzerinden Bakmak”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 72, Yıl: 2009.
- GÖZLER, Kemal, “İngiltere’de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?”, *Prof. Dr. Mualla ÖNCEL Armağanı*, C. 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2009, Ankara.
- GÜNEŞ, Turan, *Parlamenter Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi*, İÜHF Yayını, 1956, İstanbul.
- HAZELL, Robert, Alan RENWICK, “Brexit: Its Consequences for Devolution and the Union”, UCL Constitution Unit Briefing Paper, The Constitution Unit, 19 Mayıs 2016, s. 4, <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research/europe/briefing-papers/briefing-paper-3>, Erişim Tarihi: 02.08.2016.
- KARASU, Koray, “İngiltere”, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Ankara Üniversitesi KAYAUM Yayınları, 2004, Ankara.
- KISHLANSKY, Mark A., “United Kingdom”, *Encyclopedia Britannica*, <http://global.britannica.com/EBchecked /topic/615557/United-Kingdom>, Erişim Tarihi: 02.06.2016.
- KUBALI, Hüseyin Nail, *Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler*, Erş Matbaacılık Koll. Şti., 1965, İstanbul.
- LIJPHART, Arend, *Patterns of Democracy Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press Yale Üniversitesi Yayınları, 2012, Second Edition (İkinci Bası), New Haven & London.
- LOVELAND, Ian, *Constitutional Law – Administrative Law and Human Rights – A Critical Introduction*, 6th Ed., Oxford University Press, 2012, Oxford.

- ÖZSOY BOYUNSUZ, Şule, *Başkanlı Parlamenter Sistem - Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçildiği Parlamenter Hükümet Modeli ve Türkiye İçin Tavsiye Edilebilirliği*, XII Levha Yayıncılık, 2014, İstanbul.
- PATTERSON, John, *The Bill of Rights Politics Religion and the Quest for Justice*, iUniverse Inc., 2004, Lincoln.
- PETERSEN, Eric, "Congress: A Brief Comparison of the British House of Commons and the U.S. House of Representatives", Congressional Research Service Report for Congress, 2005, Washington.
- SAALFELD, Thomas, "The United Kingdom: Still a Single 'Chain of Command'? The Hollowing Out of the 'Westminster Model'", in Kaare STRØM, and Wolfgang C. MÜLLER and Torbjörn BERGMAN (eds.) *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford.
- STEPHAN, Alfred, Cindy SKACH, "Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parlamentarism versus Presidentialism", *World Politics*, Vol: 46, No: 1, October 1993.
- STRØM, Kaare, "Parliamentary Democracy and Delegation", Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman (eds.) in *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford.
- STRØM, Kaare, Wolfgang C. MÜLLER, and Torbjörn BERGMAN, "Parliamentary Democracy: Promise and Problems", Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman (eds.) in *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press, 2003, Oxford.
- ŞAYLAN, Gencay, *Çağdaş Siyasal Sistemler*, TODAİE, 1981, Ankara.
- TEZİÇ, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, 2004, İstanbul.
- TUNÇ, Hasan, Murat ERDOĞAN, "Demokrasilerde Seçim Sisteminin Parti Sistemi Üzerindeki Etkisi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", *Ombudsman Akademik Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 4, Aralık- Temmuz 2016.
- WAGNER, John A., Susan Walters SCHMID, *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 1, ABC- CLIO, 2012, Londra.
- YÜCEL, Bülent, *Parlamenter Hükümet Sisteminin Rasyonelleştirilmesi ve Türkiye Örneği*, Adalet Yayınevi, 2009, Ankara.
- "Audiences", <https://www.royal.uk/audiences>, Erişim Tarihi: 27.07. 2016.
- "Birth of the English Parliament", Living Heritage, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionof-parliament/originsofparliament/birthofparliament/>, Erişim Tarihi: 29.12.2014.
- "Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU", <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>, Erişim Tarihi: 02.08.2016.
- "Britain may need to withdraw from European Convention on Human Rights, says Cameron", <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/conservative/10342403/>

- Britain-may-need-to-withdraw-from-European-Convention-on-Human-Rights-says-Cameron.html, Erişim Tarihi: 14.06.2016.
- “Changes Under Edward I- Birth of English Parliament”, *Living Heritage*, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/overview/edward/> Erişim Tarihi: 17.06.2016.
- “Contemporary Context- House of Lords Reform”, http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolution_ofparliament/houseoflords/house-of-lords-reform/contemporarycontext/, Erişim Tarihi: 13.07.2016.
- “Current State of the Parties”, <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/mps/current-state-of-the-parties/>, Erişim Tarihi: 10.06.2016.
- “Devolution: A Beginner’s Guide”, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/first_time_voter/8589835.stm, Erişim Tarihi: 20.07.2016.
- “EU Referendum: In- out choice by end of 2017, Cameron promises”, <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/eu-referendum-2017-david-cameron>, Erişim Tarihi: 10.06.2016.
- European Union Referendum Bill, http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2015-2016/0002/cbill_2015-20160002_en_2.htm#pb1-l1g5, Erişim Tarihi: 01.06.2016.
- “Glorious Revolution”, Encyclopedia Britannica, <http://global.britannica.com/event/Glorious-Revolution>, Erişim Tarihi: 09.06.2016.
- “House of Commons”, <http://www.parliament.uk/business/commons/>, Erişim Tarihi: 08.07.2016.
- “House of Lords”, <http://www.parliament.uk/business/lords/>, Erişim Tarihi: 08.06.2016.
- “House of Lords Reform”, <http://www.parliament.uk/business/lords/lords-history/lords-reform/>, 26.05.2016.
- “House of Lords Reform Bill 2012-13”, <http://services.parliament.uk/bills/2012-13/houseoflordsreform.html>, 26.05.2016.
- “How government works”, <https://www.gov.uk/government/how-government-works>, 25.07.2016.
- “How members are appointed”, <http://www.parliament.uk/business/lords/whos-in-the-house-of-lords/members-and-their-roles/how-members-are-appointed/>, Erişim Tarihi: 22.06.2016.
- “How we are governed”, <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/governance/default.aspx>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.
- “Key Dates- House of Lords Reform”, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/houseoflords/house-of-lords-reform/keydates/>, Erişim Tarihi: 13.07.2016.
- “Past Prime Ministers: Sir Winston Churchill”, <https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers/winston-churchill>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

- “Privy Council members”, <https://privycouncil.independent.gov.uk/privy-council/>, Erişim Tarihi: 28.07.2016.
- “Privy Counsellors”, <https://privycouncil.independent.gov.uk/privy-council/privy-council-members/privy-counsellors/>, Erişim Tarihi: 29.07.2016.
- Regency Act 1937, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents>, Erişim Tarihi: 12.05.2016;
- Regency Act 1953, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/2-3/1/section/1>, Erişim Tarihi: 13.05.2016.
- “Scots’ backing for remain raises threat of union’s demise”, https://next.ft.com/content/06a90f8c-39c0-11e6-a780b48ed7b6126f?ftcamp=published_links%2Frss%2Fhome_asia%2Ffeed%2F%2Fproduct, Erişim Tarihi: 18.07.2016.
- “Scotland seeks independence again after U.K. ‘Brexit’ vote”, <http://www.nbcnews.com/storyline/brexit-referendum/scotland-could-look-for-independence-again-after-u-k-brexit-vote-n598166>, Erişim Tarihi: 04.08.2016.
- “Scotland votes ‘No’ to independence”, <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides>, Erişim Tarihi: 12.06.2016.
- “Scotland votes ‘No’: What happens now?”, <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-29252899>, Erişim Tarihi: 28.05.2016;
- “Scottish Referendum: Party Leaders Back Timetable for Devolution”, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11085288/Scottish-referendum-party-leaders-back-timetable-for-devolution.html>, Erişim Tarihi: 28.05.2016.
- “The Brexit vote reveals a country split down in the middle”, <http://www.economist.com/news/britain/21701257-results-paint-picture-angry-country-divided-class-age-and-region-country-divided>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.
- “The Development of Westminster System”, http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Senate/Research_and_Education/hamer/chap02, Erişim Tarihi: 25.05.2016.
- “The Monarch and Parliament”, <http://www.parliament.uk/education/about-your-parliament/mps-lords-monarch/the-monarch-and-parliament/>, Erişim Tarihi: 28.07.2016.
- “The Scottish Parliament- Past and Present”, http://www.scottish.parliament.uk/EducationandCommunityPartnershipsresources/TimelineEnglishSept_2013.pdf, 27.05.2016.
- “What now for ‘the vow’?”, <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-29443603>, Erişim Tarihi: 28.05.2016.